KERESZTYÉN IGAZSÁG

AZ ORDASS LAJOS BARÁTI KÖR FOLYÓIRATA

Új folyam 61. szám ❀ 2004. TAVASZ

Tartalom

IGEHIRDETÉS
Ordass Lajos: Péter tagadása 1

MEDITÁCIÓ
Johannes Barstad: Böjtben (Norvég egyházi ének) 4

EMLÉKEZÜNK
Tekus Ottó: Száz éve született dr. Schulek Tibor 5

TANULMÁNY
Hamar István: Hol rontottuk el? - 1Móz 3 keresztyén magyarázata 11
Fehér Károly: Az istentiszteletről - liturgiareform közben 15
Jankovits Béla: A népszámlálási adatok üzenete 20

ELBESZÉLÉS
Ordass Lajos: Sodródás - 1943 nyara 25

SZEMLE
Ittzés Gábor: Egy régi-új könyvről 43

VERSEK
Kertész Eszter versei

TARTALMI ÖSSZESÍTŐ 44

KERESZTYÉN IGAZSÁG
Az Ordass Lajos Baráti Kör negyedévi folyóirata
Független evangélikus teológiai és kritikai lap

Új folyam 61. szám – 2004. TAVASZ

Felelős szerkesztő: Ittzés Gábor (tel.: 96–336–693)
Felelős kiadó: id. Zászkaliczky Pál (tel.: 27-359-291)
A szerkesztőbizottság tagjai:
Isó Dorottya, Ittzés János, Jankovits Béla
Szerkesztőség: 9025 Győr, Rát M. tér 2.
E-mail: olbkkerig@mail.datanet.hu
Kiadóhivatal: 1114 Budapest, Bocskai út 10.
Postacím: 2151 Fót, Ibolyás u. 3/A.
Csekkszám: Ordass Lajos Baráti Kör
Budapest – OTP XI. ker. 11711034–20081452

Nyomdai kivitelezés: OOK-Press Kft., Veszprém
Felelős vezető: Szathmáry Attila

HU ISSN 0865–2163 – Törzsszám: 1996/320 – Eng. szám: III./E1/20/1989

Ordass Lajos

Péter tagadása*

„Miután pedig elfogták őt, elvitték és bekísérték a főpap házába. Péter pedig távolról követte. Mikor az udvar közepén tüzet raktak, és körülülték, Péter is leült közéjük. Amint ott ült a tűz világánál, meglátta őt egy szolgáló, szemügyre vette, és így szólt: 'Ez is vele volt.' Ő azonban letagadta, ezt mondva: 'Asszony, nem ismerem őt!' Röviddel ezután más látta meg, és rászólt: 'Te is közülük való vagy!' De Péter így válaszolt: 'Ember, nem vagyok!' Körülbelül egy óra múlva másvalaki is bizonygatta: 'De bizony, ez is vele volt, hiszen ő is Galileából való.' Péter azonban ismét tagadta: 'Ember, nem tudom, mit beszélsz.' Még beszélt, amikor hirtelen megszólalt a kakas. Ekkor megfordult az Úr, és rátekintett Péterre. Péter pedig visszaemlékezett az Úr szavára, amikor azt mondta neki: 'Ma, mielőtt megszólal a kakas, háromszor tagadsz meg engem.' Aztán kiment, és keserves sírásra fakadt."

(Lukács 22, 54-62)

Jézus Krisztus Urunk szenvedéstörténetének ezt a részletét nagyon rég ismerem. Gyermekemlékeim közé tartozik. Egy kis falu kántortanítói otthonában nevelkedtem, a templom tőszomszédságában. A templomtető végében, villámhárítóval egybeszerelve aranyozott kakas volt. A szélirányt mutatta. Édesanyámtól érdeklődtem meg: mire való ott az a kakas. Úgy gondolom, édesanyám azt akarta nekem megmagyarázni, hogy az a kakas arra figyelmeztet, hogy éberen vigyázzon a lelkére az ember. Ezt gyerekfejjel aligha értettem meg. De arra határozottan emlékszem, hogy akkor édesanyám elmondta ezt a történetet Péterről.

Azóta számtalanszor találkoztam vele. Mind a négy evangélista megírta. Annyira beszédes, az ember szívébe belevilágító, hogy szükségesnek látták evangéliumi írásukba fölvenni azt. Bibliaolvasásom között tehát sokszor találkoztam vele. Lelkipásztori szolgálatom során hittanórán sokszor tanítottam, bibliaórákon magyaráztam, istentiszteleten prédikáltam róla.

Most ezeket az igehirdetési emlékeimet idéztem föl, és meglepett, milyen üzenete volt különböző időkben ennek a történetnek.

*

Emlékszem: Egyik igehirdetésemben mondanivalóm fő kérdésévé ezt tettem: Ismerte-e Péter Jézust? Mert — ugye — ő azt mondotta a tábortűz körül: „Nem ismerem ezt az embert!"

* Elhangzott Soltvadkerten, 1957. március 17-én. (Ordass Lajos: Válogatott írások - szerk.: Szépfalusi István - EPMSZ, Bern, 1982. 323-327. l.)

Úgy éreztem, Péter bűnének minden szépítése nélkül, hogy legmélyebb értelemben Péter akkor nem hazudott. Mert valóban nem ismerte Mesterét. Ismerte, ismerte! Valamit meglátott belőle, mint a magyar Alföldön vándorló éjszakai utas a sötét égbolt alatt egy-egy játszi villámlásnál meglát valamit a tájból. Igaz, hogy utána annál tanácstalanabb vakságban találja magát. Egyszer Péter, mint amikor nyári éjszakán két-három hosszú villanás egymásba kapcsolódik: sokat is látott meg Jézusból. Ez Cézária-Filippinél történt. A látottak hatása alatt Péter akkor a legszebb emberi vallomást mondta el Jézusról: „Te vagy a Krisztus! Az élő Istennek Fia!" De ez nem azt jelentette, hogy Jézus elfogatása után és ott, a főpap kertjében is ezt tudta Jézusról.

Péter történetének ez az oldala akkor jelentett számomra vívódást, amikor a második világháború végén Budapest ostroma alkalmával hat héten át a kelenföldi templom óvóhelyén, vakond módjára a föld alatt éltem.

Isten engem a szeretet evangéliumának hirdetésére rendelt. És akkor a világban is, körülöttem is, a gyűlölet ült diadalünnepet. Isten az anyaszentegyház építését tette föladatommá. Az egymás után zúduló aknák — 34 hullott egyházi épülettömbünkre — mállasztották, morzsolgatták drága szép szenthelyünk falait. Apai föladatokat bízott rám Isten, amikor négy gyermekemmel megáldott. De én akkor nem gondoskodhattam gyermekeim messze jövőjéről, hiszen életük következő pillanata is teljességgel kétséges volt. Valami szörnyű fölismerésre ébredtem akkor: Nem látom Istent! Nem ismerem Jézust! Nem értettem azt, ami történik, és képtelen voltam azt a szeretet Istenével összeegyeztetni. Akkor éreztem úgy, hogy Péter nem hazudott, amikor azt mondta: „Nem ismerem azt az embert".

*

Más alkalommal erről a bibliai történetről úgy prédikáltam, hogy igehirdetésem témájává azt a kérdést tettem: Ismerte-e Péter önmagát? Mert — ugyebár — ő maga abban a meggyőződésben élt, hogy jól ismeri magát. Kész börtönbe menni, vagy halálra is — Jézus követésében. Fájt is Péternek, hogy Urának más volt a nézete. Azt hitte: Jézus félreismerte őt. És ez nagyon bántotta.

Jézusnak lett igaza.

Általában is úgy van, hogy amikor eltérés mutatkozik Jézus és az ember gondolkozása között, olyankor mindig Jézusnak van igaza. — Péternél a hősködés és a keserves sírást kiváltó önismeret között kevés idő telt el. Legföljebb néhány rövid óra. — Amikor történetének erre az oldalára figyeltem föl, az akkor volt, mikor nekem is be kellett látnom, hogy velem kapcsolatban is Jézusnak lett igaza, és nem nekem. Azóta ez sokszor megtörtént velem. Nem órák alatt láttam meg ezt. Néha évek, máskor évtizedek játszódtak le közben, amíg önértékelésem tévedését fölismertem, és megláthattam Jézus igazságát.

Mert bizony, joggal föl lehet tennie minden embernek önmaga előtt a kérdést, hogy ismeri-e hát önmagát.

*

A harmadik kérdést így lehet megfogalmazni: Ismerte-e Péter a körülötte lévő embereket? A vitézeket, a szolgálóleányt.

Erről a kérdésről eddig még nem prédikáltam, de kérdésemmé vált azokban az években, melyek alatt némán kellett hallgatnom. Ezekben az években abba a vesze-

delembe jutottam, hogy az emberekben sorban Krisztus ellenségeit keressem. Valami furcsa dolog történt velem. Vagy megtudtam valakiről, hogy elhullott a keresztyén hittől, és elzártam előle a lelkemet. Vagy nem hallottam hitetlensége felől egy szót sem, de lelkemben elodázhatatlanul fölvetődött a kérdés: Vajon mennyi idő szükséges ahhoz, hogy az az ember is Krisztus ellenségeinek táborába tartozzék?

Fojtogató volt az a bizalmatlanság, és nagyon átéreztem szegény Péter helyzetét a tábortűz mellett. Olyan emberek között volt, akiket nem ismert, és ezért nem is volt fogalma, mit is kell tennie.

Hátha annak a cselédlánynak jólesett volna Péter ajkáról azt hallania, hogy ő is híve annak a Szentnek! Hiszen ugyanez a leány bebocsátotta Jézussal együtt János apostolt, és kész volt János kérésére Péter előtt is megnyitni a kaput. Nem valószínű, hogy ellensége volt Jézusnak, és talán örült volna annak, hogy valakit láthat, aki híven megáll Jézus mellett!

Hátha az őrtűz mellett melegedő katonáknak szükségük volt a hitvalló szóra!? Az az éjszakai beszélgetés, úgy lehet, egészen másként alakult volna, ha Péter a katonák előtt vallást tudott volna tenni Krisztus-hitéről.

De hát nem ismerte a környezetében lévő embereket sem.

*

Péter életében aztán elérkezett az idő, amikor tántoríthatatlanul tudta, ki az ő Ura. Önmagát is megismerte. Az emberekről pedig pünkösd ünnepén megtudta, hogy szükségük van a föltámadott Úrról szóló evangéliumra.

Azóta nekem is sok mondanivalóm van.

A mai bibliai történetben szó van arról, hogy Jézus ránézett Péterre. Ezt a tekintetet ismerem. Elfelejthetetlenül megpihent rajtam. Azóta tudom — rendíthetetlenül —, hogy Jézus az éjszakában, a bajokban nem tűnik el az ember tekintete elől. Ott van legközelebb, ahol legsűrűbb a sötétség. Csak a kezet kell kinyújtani feléje, és el is éri az ember megsegítő, erős kezét. Világ gyűlölete, ember bűne nem száműzheti Őt a földről, sőt, éppen azért jött és jön szüntelenül, hogy bűnében találhassa meg az embert, és ki is mentse őt abból.

Azóta magamat is megismertem. Az Ő szemével. Más helyet nem akarok életemben, csak az Ő szolgálatában. Őreá hagyatkozom. Mert Ő ismer engem legjobban. Jobban, mint az emberek, és jobban, mint én önmagamat.

Azóta az emberekről is tudom, hogy a kenyérfalatnál is égetőbben szükségük van az evangéliumra. Ezt akarom hirdetni. Isten megbízásából ezt hoztam el a mai napon tihozzátok is.

Szolgálni akarok az emberek között. Nem tagadással. Nem is hallgatással. Hanem vallástétellel.

***

A böjti időben
— a nagypéntek és húsvét felé vezető úton —
szeretettel kívánjuk minden kedves Olvasónknak
a kereszt előtti elcsendesedés
és a Krisztus evangéliumából fakadó életújulás áldását.

A szerkesztőbizottság

BÖJTBEN*

(Norvég egyházi ének)

Szöveg: **Johannes Barstad** (1893)
Dallam: **Marianne Olssön** (1923)
Fordította: **Ordass Lajos**

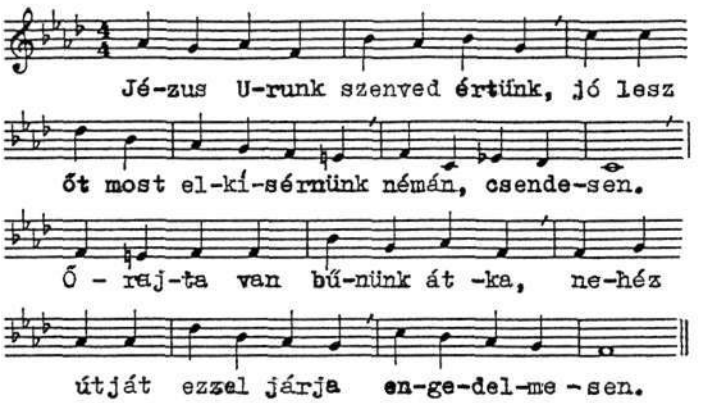

Felhurcolták Golgotára,
vérrel vérzett szent orcája,
megfeszítették.
Keresztfája közelében
nevette őt jókedvében
a vad csőcselék.

Jézus, töltse el szívemet
csodálatos szereteted,
ne hagyj magamra!
Ez hintse rá tiszta fényét,
örökélet reménységét
vándorutamra!

***

* Johannes *Barstad* (1857-1931) norvég esperes és énekköltő volt, az 1890-es években Norvégia nyugati vidékein az ébredés és a belmisszió egyik vezéralakja. Énekeit nem az akkori „irodalmi" norvég nyelven írta, hanem a tájszóláson alapuló „második" nyelven, amely később szintén irodalmi nyelvvé lett, s máig is hivatalos nyelv az ország egyes megyéiben. Barstad énekei ezért is kedveltek voltak ébredési körökben, de nem csak azokon a vidékeken, Ålesund városában és környékén, ahol ő maga élt és szolgált. Két kötetben mintegy kilencven építő jellegű, biblikus éneke jelent meg nyomtatásban. Az 1900-as évek derekán használatban volt egyházi énekeskönyvben 11 eredeti éneke és négy fordítása volt. Az 1985 óta használatban levő énekeskönyvben két fordításán kívül négy eredeti éneke található, köztük a „Jézus Urunk szenved értünk". Ezt 1893-ban írta. Jellemző Ordass Lajos kitűnő nyelvérzékére, hogy ezt a „második norvég" (hivatalosan: *újnorvég*, nynorsk) nyelvű éneket is lefordította, s teljesen híven adta vissza annak elmélkedő, meditatív atmoszféráját. A dallamot Marianne *Olssön* oslói orgonista szerezte 1923-ban.

(Terray László közlése nyomán.)

Tekus Ottó

Száz éve született dr. Schulek Tibor*
(1904 - 1989)

„azt pedig tudjuk, hogy akik az Istent szeretik, azoknak minden javukra szolgál ..."
(Róm 8,28)

Az emlékezés nem életrajz. Sok mindent nem tudunk annak életéből, akire emlékezünk. Az életrajz egyes adatai azonban mégis segíthetnek bennünket abban, hogy emlékezésünk közhasznú legyen.

A fenti ige emlékezésünk vezérfonala. Ez állt gyászjelentésén, ez hangzott el temetésén is.

Schulek Tibor életének kezdetét nem nevezhetjük szerencsésnek. Kétéves volt, mikor édesanyja meghalt. A család az édesapával összefogva gyermekkorában és fiatal éveiben mindent megtett azért, hogy pótolja az elvesztett édesanyát és a családi fészek melegének emlékét. A veszteség nyomasztó terhe ennek ellenére időnként bizonyosan ránehezedett. Kilencéves korában a herrnhuti testvérek közösségének németországi, Niesky-i iskolájában találkozott az Isten szeretetének kérdésével. Egy ízben hosszabb betegszobai elkülönítése során naponta olvasnia kellett, hogy minden javukra szolgál azoknak, akik Istent szeretik. Képzeljük bele magunkat egy édesanyját vesztett 9 éves fiú szívének érzéseibe és gondolataiba, akinek a folyosóra nyíló ablakon ezzel az üvegbe maratott mondattal kell naponta szembenéznie.

Édesanyja hazájában, a herrnhutiak iskolájában nemcsak a német nyelvet tanulta meg, hanem a herrnhuti kegyesség is egész életére szóló nyomot hagyott benne. Konfirmációja (1918) után pár évre nagynénjéhez került Rimaszombatba. Ott lett cserkésszé, „mikor még országunkban ismeretlen volt e pompás intézmény". Botta István idézi ezt a mondatot a temetésén elmondott emlékbeszédében azokból a töredékes visszaemlékezésekből, amelyeket Schulek Tibor irathagyatéka tartalmaz. Ugyanezen forrás szerint Rákosi Viktor „Elnémult harangok" c. művét olvasta Magyarország trianoni feldarabolása évében. Nemzeti sorsunk, történeti körülményeink arra a meggyőződésre juttatják, hogy a magyarság sorsa fordulásának egyetlen útja van, az Istenhez való megtérés. Ekkor határozza el, hogy lelkész lesz. Budapesten kezdett teológiai tanulmányaival párhuzamosan beiratkozik a Pázmány Péter Tudományegyetemre is. 3 szakon (magyar, német és angol nyelv- és irodalom) tanári oklevelet szerez Utolsó teológiai évét Lipcsében végzi, ahonnan egy meghívás Finnországba szólítja. Finnországból távozva, az ő javaslatára Dedinszky Gyula lett az az ösztöndíjas, akivel elkezdődtek a rendszeres csereösztöndíjak a finn egyház ébredési mozgalmai és magyar evangélikus egyházunk életében. Egy ideig a Niesky-i iskola tanára, ez mutatja, hogy a herrnhuti

* Dr. Schulek Tibor az OLBK örökös tiszteletbeli tagja.

hatások élnek benne. A két világháború között és 1945 után a magyar evangélikus ébredésnek kegyességi vonásait ugyan élesen bírálja néha, de az ébredésnek nemcsak szimpatizánsa és legkevésbé ellensége, hanem aktív részese is lett.

Pályaválasztásához sajátos színt ugyancsak a cserkészet keretében kapott. Egy táborozáson kapcsolatba került Karácsony Sándorral, aki akkor a nyugati táncdallamokra írt cserkészénekekkel szemben a népdalokat és a régi magyar egyházi énekeket helyezte előtérbe. Ennek hatására ízlelte meg Schulek Tibor a XVI-XVII. századi régi evangélikus és református egyházi éneklést. Ezek újra használatbavétele életprogramjává vált. A magyar reformátorok énekei lettek számára a „tiszta forrás", ezeket kell újra felfedezni a gyülekezeti éneklés számára.

Én 1932-ben találkoztam először a nálam 15 évvel idősebb Schulek Tiborral. Kisdiákként vettem részt a MEKDSZ középiskolások részére Tahiban rendezett konferenciáján. A MEKDSZ a „Pro Christo Magyar Evangéliumi Keresztyén Diákszövetség" egyetemisták diákegyesülete volt, de nyaranta középiskolások számára is rendeztek táborokat. Sok fiatal fiú és leány lelki arculata formálódott ezeken a konferenciákon. A mi győri csoportunkat Ittzés Mihály hitoktató lelkészünk vezette, aki teológus koruktól bensőséges barátságban volt Schulek Tiborral, és az egyházi éneklés megreformálásában teljesen egyetértett vele. Ezt mutatja az általa összeállított reggeli dicséret (matutinum laudes) és a passio, amelyben kiemelt szerepet kaptak régi magyar istenes énekek. Schulek Tibor pedig, aki ez időben a MEKDSZ vezérkarához tartozott, évről-évre egyik előadója volt ezeknek a konferenciáknak. Találkozásunk több nyáron ismétlődött. Akkori szokások szerint az akkor már tábori lelkész Schulek Tibor tegezte a diákokat, mi Tibor bátyámnak szólítva magáztuk őt. Kettőnk kapcsolatában ez a megkülönböztetés mindvégig megmaradt. Nem érvényesültek ebben az egyetemista egyesületben a felekezeti határok, akadtak katolikusok is a protestánsok között. Tibor bátyánk, nem kevés más fiatalemberhez hasonlóan, ebben a közösségben választott feleséget is Majoross Edit okl. rajztanár személyében, aki egy ideig a MEKDSZ titkára volt. Saját egyházukhoz való hűségüket nem veszélyeztető egész életre szóló barátságok is születtek különböző felekezetű fiatalok között. Példa erre Schulek Tibor és Ravasz László.

Érdeklődésével a reformáció évszázada felé forduló Schulek Tibor figyelmét Bornemisza Péter (1535-1584) püspök személye és munkássága keltette fel. „Magyar szakvizsgai dolgozatnak indult, majd bölcsészdoktori disszertációnak. Végül theológiai doktori értekezés lett belőle a pécsi Erzsébet Tudományegyetem soproni evangélikus hittudományi karán. ... Tíz éven át majd minden szabadidőmet vele töltöttem, s csak gyönyörűségét éreztem e munkának" - írta a Bornemisza Péter előszavában, amelyet az 1938-ban summa cum laude doktorátusát követő évben, 1939-ben adtak ki. Erről a könyvről beszélgettünk egyszer a házaspárral, amikor Edit néni felállt, és valahonnan előhozott egy kis kerámia baglyot. „Ezt csináltam ajándékul Tibornak" - mondta mosolyogva -, „amikor házasságunk első éveiben mindig csak Bornemisza volt napirenden, és én azt hittem, hogy velem nem törődik".

A mi szorosabb baráti kapcsolatunk a háború végén kezdődött. Schulek Tibort 1930-ban kinevezték tábori lelkésznek. 1932-ben házasodott. Hamarosan a Ludovika Akadémia lelkésze s emellett a német és angol nyelv tanára lett. 1940-

ben vezényelték csapattesthez Kassára. A 2. magyar hadsereggel került a frontra. Felesége 6 kis gyermekkel Kassán maradt. 1943-ban Jány Gusztáv hírhedtté vált hadparancsa ellen tiltakozott, de sajnos későn. A hadparancs már megjelent. Schulek Tibor a szétziláltan menekülő 2. magyar hadsereg megmaradt egységeivel ért haza. 1945 januárjában búcsúzott el Kassán családjától. Menekülnie kellett a nyilasok letartóztatása elől. Egy ideig a nem magyar kórházak magyar sebesültjeinek lelki gondozását végzi Pozsonyban. Ezekben a hetekben alkalma nyílik arra, hogy megszervezze a pozsonyi magyar evangélikus egyházközség Leányegyletének anyagi támogatásával elkészült Régi Magyar Istenes Énekek nyomólemezeinek eljuttatását a Harangszó győri nyomdájába. Ez a nyomda a háborús viharok ellenére nagyon szép kiállításban el is készítette az énekeskönyvet.

A Németországba távozás parancsát megtagadva, 1945. május 4-én a már orosz megszállás alatt levő Budapesten jelentkezett, és átvette a HM-ben a debreceni hadtesthez szóló vezénylést. Budapesten tudta meg, hogy családját kiutasították Kassáról. Őket megtalálta Nyíregyházán. Debrecenben egy honvédségi laktanyában kapott szolgálati lakást, de ezt hamarosan megszüntették, és magának kellett lakásról gondoskodnia. A debreceni evangélikus egyházközség adott helyet neki és családjának a paplakon, amelyben addig ketten — Dönsz Tivadar hitoktatólelkész és én mint helyettes lelkész — nőtlen fiatalemberként laktunk. A Schulek család beköltözésével kicsit szűkebben voltunk, de vidám gyermekhangokkal körülvéve, meleg családi közösségbe kerültünk.

Alig hogy megtörtént a paplakba való beköltözésük, még szinte a bútorok sem voltak helyükön, Schulek Tibor nagy munkába fogott. Szerzett valahonnan egy a régi nyilvántartások vezetéséből ismert nagyméretű kötetet, amely teljesen üres volt. Tanúja lehettem annak, hogyan fektette fel íróasztal hiányában ládák tetején a magyar énekeskönyvek törzskönyvét, amelyet azóta is folyamatosan tovább vezetett és bővített minden hazai és külföldi kiadású magyar (és nem csak magyar nyelvű) egyházi énekeskönyv adatainak bejegyzésével. Mi is együtt örültünk a törzskönyv gyarapodásával. Schulek Tibor hatalmas iramot diktált magának, mert nem tudta, meddig maradhat Debrecenben, mikor vezényli őt a honvédség más állomáshelyre. Debrecenben pedig ott volt számára a Református Kollégium hatalmas könyvtárának anyaga rengeteg régi énekeskönyvvel. Az énekeskönyvek pedig nagy munkát adtak, mert nemcsak a könyvészeti adatokat kellett kijegyeznie, hanem az énekek adatait is. Az énekeskönyvek törzskönyvéből így meg lehetett rajzolni egy-egy ének útját különböző énekeskönyvekben és időben. Mindennek ára volt. A nappali szabadidőn túl sok éjszakai óra találta Schulek Tibort a könyvek fölé hajolva. Nem kis áldozatot hozott szűkös körülmények között élő családja sem, amikor egy-egy énekeskönyv példányt meg tudott szerezni gyűjteménye kiegészítésére. Ez a gyűjtemény és himnológiai munkájának irathagyatéka halála után végrendelete szerint a győri evangélikus egyházi könyvtár és levéltár kezelésébe került.

A XX. század első felében a keresztyén megújulási mozgalmak szinte mindegyike megérezte a közös éneklés erejét, és konferenciai együttlétein saját énekfüzetet igyekezett kézbe adni. Birtokomban van egy a MEKDSZ konferencia számára készült, kéziratként kinyomatott 68 énekből álló kis énekfüzet. A nyomdai impreszszumon (Bethania) csak a nyomtatás helye és évszáma (Budapest 1928.) áll.

Ugyancsak kéziratként jelent meg 1936-ban a Bethania nyomda impresszumával egy Konferenciai Énekeskönyv, egy kis énekfüzet 96 énekkel, amelynek előszavát S.T. jegyzi. Bízvást feltételezhetjük tehát, hogy ez már Schulek Tibor munkája. Ezt olvashatjuk benne: „Jelen kis kompilációnknak számunkra különösen kedves 'újdonsága' az a 6 régi magyar ének, melyet a ma ismert legrégibb magyar k o t t á s gyülekezeti énekeskönyvből (Kolozsvár, 1751.) vettünk. A régi hangjegyek értékelését és átírását Schulek Imrének köszönjük. Csak pillanatnyi pénztelenségünkön múlott, hogy nem közöltünk többet e nagyszerű, patinás anyagból. ... Néhány zsoltárnak ritmikus közlése legyen emlékeztető arra, hogy miből estünk ki." Azt hiszem, ez lehetett az első fecske. 6 régi magyar ének és 4 zsoltár kottával, hogy ritmikusan énekelhessük. Ez összesen 10 ének kottája nyomólemezeinek többletköltségét jelentette, és a pillanatnyi pénztelenség nem tréfa. Ez az előttünk járó nemzedék, sorai között Schulek Tiborral, hallatlanul nagy ügyeket képviselt, s mozdított előre, pedig az anyagi fedezet nem volt előre biztosítva. Hitük volt, bankszámlájuk nem!

A tábori lelkészséget pár évvel a háború után felszámolták. A volt tábori lelkészeket egyházuk gyülekezetekben helyezte el. Dr. Schulek Tibor Komáromba került. Kisvárosi gyülekezet szerény anyagiakkal egy 8 gyermekes család számára. A lelkész házaspárnak valami mellékkeresetre is szert kellett tennie. A lelkész szabad idejében nyelveket oktatott, a rajztanár feleség kézügyességét igyekezett értékesíteni. Személyét értékelve, az egyházmegye esperesének választotta Schulek Tibort, de a megbecsülés sok, időt igénybe vevő kötelezettséggel és anyagi megterheléssel is járt, egy idő után kénytelen volt az esperesi tisztségről lemondani. Az egyházmegye elfogadta a lemondás indokait, és az új esperes választásával egyidejűleg őt tiszteletbeli esperessé választották. Ritka alkalom, amikor egy konferenciai előadás sorozat megtartását vállalni tudta. Hozzánk Répcelakra is eljutott ifjúsági konferenciára. Nagyszerű előadó volt, akit a fiúk szívesen hallgattak, beszélgetni is jó volt vele.

Schulek Tibor régi magyar egyházi énekek iránti szeretete mozgalommá bővült. 1950-ben megjelent a „Cantate!" énekfüzet, és a régi énekanyagunk jelenbeli énekkultúránkba való beillesztése érdekében országos konferencia szerveződött. Elkezdődött a háború után szükségessé vált új evangélikus énekeskönyv anyagának előkészítése. Az egyetemes egyház Liturgiai Bizottságába Schulek Tibort is beválasztották. Az ég azonban nem volt felhőtlen. E sorok idősebb olvasói tudják, hogy az 1945 előtti életpálya a fordulat éve után csaknem kivétel nélkül meghatározta az emberek további sorsát. Aki nem simult feltétel nélkül az állampárti akarathoz, azt ellenségnek tekintették. Ő egy későbbi megnyilatkozásában egy ellene indított per kapcsán lojális állampolgárnak mondta magát. Schulek Tibor ellenfelei tartottak attól, hogy az új énekeskönyv szerkesztésében az ő véleménye túlsúlyba kerül, ezért 1951-ben kizárták a szerkesztőbizottságból. Egész életére szóló sebet ejtettek ezzel rajta. Nem Istenben csalódott, hanem emberekben.

Az állampárt idejében voltak olyan egyházi vezetőink, akiknek saját pozíciójukat mindig újra biztosítaniuk kellett. „Ellenséget" kellett felfedezniük a felügyeletük alatt dolgozók között. Így történt ez dr. Schulek Tiborral is. 1962-ben egy lelkészi munkaközösségi ülésen részt vett Káldy püspök is. Az előadásokhoz

hozzászólások hangzottak el. Schulek Tibort hozzászólása miatt egyházi bíróság elé állították. A vádnak 3 pontja volt. Azt állította, hogy

1. A marxizmus filozófiája szerint a felismert szükségszerűség jó.
2. Az engedélyezés következtében elszabadult magzatelhajtások nemzetgyilkosságot jelentenek.
3. A magzatelhajtás szabadossága Romániában magyar asszonyok esetében érvényesül.

A 3. pontra vonatkozólag dr. Schulek Tibor utólag elismerte, hogy erre vonatkozó információja téves volt.

Az egyházi bíróság mindenesetre első fokon hivatalvesztésre (lelkészvoltának megszüntetése), másodfokon állásvesztésre (komáromi lelkészi állásának megszüntetése), harmadfokon állásvesztésre és nyugdíjazásra ítélte. 1988-ban nem sokkal halála előtt az egyházi bíróság rehabilitálta. Ennek hírét véve azt mondta: „rehabilitációra nem nekem van szükségem, hanem egyházamnak és a koncepciós perben kompromittált egyházi bíróságnak". Mindjárt az egy évnél tovább húzódó per kezdetén letiltották a per idejére a családfenntartó nyolcgyermekes lelkész minden illetményét. Ez országos felháborodást okozott. A család megélhetését jó barátok szolidaritása biztosította. Az egyház illetékeseinek rossz lelkiismeretét mutatja, hogy a komáromi parókia elhagyásakor az egyetemes egyház lakást vett Budapesten a meghurcolt lelkésznek.

Tulajdonképpen nyílt és barátságos egyéniségükkel magyarázható, hogy az évtizedeken át szűkös körülmények között élő lelkész és házastársa mindig kész volt segítséget nyújtani a hozzájuk forduló lelkészeknek és gyülekezeteknek. Tibor bátyánk megfontolt és teológiailag helytálló tanácsot adott kérdéseikkel hozzá forduló kollégáknak. Szaporodó saját sérelmei ebben soha sem befolyásolták. Speciális szakterületük volt az egyházművészet. Nem tudom, összesen hány oltártér rendezéséhez, oltár tervezéséhez és oltárterítő készítéséhez adott okos, szakszerű tanácsot. Felesége pedig a teológiailag megalapozott elképzeléseket papírra vetette, a tervrajzokat elkészítette, a terítőket sokszor saját kezűleg hímezte. Nevüket egyik gyülekezet a másiknak adta. Schulek Tibor a himnológusok nemzetközi szervezetének munkájában is részt vett, amíg útlevelét be nem vonták. Kiemelkedő egyháztörténeti tudását ismerve, a Magyar Tudományos Akadémia irodalomtörténeti intézete meghívta a Humanizmus és reformáció kutatócsoport munkatársává. Amikor egyházi vonalon semmit sem közöltek tőle, munkáját a Tudományos Akadémián megbecsülték és írásait közzé tették.

Általában évente legalább egyszer meglátogatta barátait. Hadd számoljam magamat is közéjük. Pár nappal előbb egy lapon jelezte érkezését. Elkérdezte, hogy mi van velünk, elmondta mi történt náluk. Beszélgettünk „közös" dolgainkról. Mindig jólesett velünk való törődése. Értettem, hogy az egykori tahi előadó öreg számadójuhászként végezte esti sétáját, és körbejárta a nyájat, amíg egészsége engedte. 1989-ben már csak egy levelet kaptam tőle arról, hogy egyre többet alszik, egyre nehezebben mozog, és el akar búcsúzni amíg még tud levelet írni.

János első levelének 4. részében nagyon frappánsan hangsúlyozza, hogy istenszeretetünkkel mi semmik vagyunk az Isten emberszeretetéhez képest. Ez bizonnyal igaz! Ügyünket Istennél nem a mi istenszeretetünk és vallásos igyekezetünk viszi dűlőre, hanem az Isten emberszeretete. Ez a szeretet előbb volt a mienknél.

Ez az egyedülálló igazi szeretet Krisztusban jelent meg. Az ember természetes istengyűlöletét szívünkből kiűzni és bennünk igazi istenszeretetet ébreszteni csak Krisztus tud a Szentlélek által. Ez is bizonnyal igaz! Aki ezt a szeretetet elnyerte, azt is megtapasztalja, hogy az Isten őt valóban szereti, és ha emberileg nem is szerencsés az életében, mégis minden a javára szolgál. Tudom, hogy Schulek Tibor is szerette Istenét.

Kertész Eszter

Passió

mögöttünk századokon át
sorakoznak a Golgoták

tudunk már köpni jól
kezünket mosni piszkosul
tagadni konokul
szaladni mint a nyúl

feltérképeztük hogy a test
hol a legérzékenyebb
ostortól hogy szakad az ing
és hogyan törik a gerinc

tudjuk kérdezni iszonnyal:
Isten ilyenkor hol van?
de ő már válaszolt: velem tetted
keresztre vagy kínra bizonnyal
fiaimat feszítetted

ne keress hóhér és bíra felett
amikor éppen rajtam
teljesíted az ítéletet

Hamar István

Hol rontottuk el?*

1Móz 3 keresztyén magyarázata

Köszönöm az Ordass Lajos Baráti Kör újbóli, megtisztelő meghívását. Hálásan emlékszem vissza tavalyi találkozásunkra, és örömmel jöttem az ideire. Ilyen intenzív érdeklődésű hallgatóságnak előadást tartani mindig élmény.

Mai témánk, többek kérésére, kissé blikkfangos címet kapott: Hol rontottuk el? Ez a címadás máris egyfajta állásfoglalást tükröz: valamit, úgymond, elrontottunk. Köztudott, hogy egyre szélesebb körben vallanak egy olyan nézetet, mely szerint nem rontottunk el semmit. Kertész Imre például azt mondja Sorstalanság című regényének a vége felé, hogy minden döntéshelyzetben lépünk egyet vagy jobbra, vagy balra, és ezekből a lépésekből áll össze az életünk. Ha valamikor másképp léptünk volna, akkor némileg másképp alakult volna a sorsunk, de nem jobban és nem rosszabbul, csak másképp. Ezeket a lépéseket értékelni, egymás fölé- vagy alárendelni, pláne abszolút mértékkel mérni /jó vagy rossz/: teljesen értelmetlen dolog. Hogy mit tartunk jónak és mit rossznak, csak attól függ, honnan nézzük. Ezzel a szemlélettel az 1Móz 3-ból is csak azt olvashatjuk ki, hogy így történtek a dolgok, így alakult az emberi faj sorsa, de erről értékítéletet nem alkothatunk.

Az én feladatom viszont most az, hogy ezt az ősi történetet a Biblia saját értelmezésében elemezzem. Számomra, számunkra a Biblia az egyetlen, valóságos Isten kinyilatkoztatásának írásba foglalása, s mint ilyen: abszolút tekintély. Aki más axiómákhoz igazodik, bízvást vélekedhet másként, de az nem lehet vita tárgya, hogy maga a Biblia a tiltott fáról való szakítást rossz döntésnek minősíti és igen fájlalja. A Biblia alapján mondjuk, hogy az élet, amit az emberiség él, lehetne lényegesen jobb is, ha nem rontanánk el újra meg újra.

A bibliai őstörténet (1Móz 1-11) jellegzetes első példákon mutatja be a mindenkori ember sorsát és jellemzőit. Ez áll a bűneset történetére is. És ami akkor történt /és ahhoz hasonlóan azóta is történik/, azt az Isten igéje végzetesen rossznak minősíti: olyan lépésnek, amelyik megrontja az ember kapcsolatát Istennel, földi környezetével és önmagával.

De hát mi ez a rossz? A válasz attól függ, hogyan értelmezzük a tiltott fát.

A Bibliától legtávolabb eső, de legelterjedtebb felfogás almalopásról beszél. /Persze, csak nálunk Európában, mert például a Közel-Keleten gránátalma vagy füge látható az éden-kerti ábrázolásokon./ Azoktól, akik ezt gondolják, csak egyet kérek: olvassák el figyelmesen az 1Móz 3-at, és keressék meg benne az almafát...

A Bibliát valamennyire, de nem igazán ismerők a tudás fájáról beszélnek. Szerintük az 1Móz 3 azt a különleges pillanatot rögzíti, amikor az önfeledt gyermeki állapotból a tudatos lét állapotába lépett át az ember, s ez nem várt következmé-

* Az OLBK 2003. nov. 27-én, Bp.-Kelenföldön tartott együttlétén elhangzott előadás szerkesztett változata.

nyekkel járt. Akik így vélekednek, azokat arra kérem, gondolják végig a következőket. Isten rábízta az emberre, hogy az Éden kertjét művelje és őrizze. Erre csak egy tudattal rendelkező, tudatos tevékenységet folytató lény képes. Művelni és őrizni ösztönösen nem lehet, csak tudatos döntések útján. Ez tehát az embernek nem bűne, hanem Istentől kapott kiváltsága. Éppen az tesz minket emberré, hogy tudattal, én-tudattal és Isten-tudattal rendelkezünk.

A Biblia nem tudás fájáról beszél, hanem a jó és rossz tudásának a fájáról. Ez pedig - a héber nyelv logikája szerint - vagy a mindentudás, vagy a jó és rossz megkülönböztetésének fája. Isten azt akarta, hogy az ember ne szakítsa le magának a jó és rossz megkülönböztetésének jogát, hanem hagyja meg azt az Istennek. Mert jó és rossz közt különbséget tenni abszolút értelemben csak az Isten tud. Mi ehhez kicsik vagyunk. Mi nem látjuk át az összefüggéseket, nem tudjuk igazán, mi válik javunkra vagy kárunkra. Isten úgy teremtett minket, hogy csak rá figyelve, vele közösségben élhetünk boldog, teljes életet.

Úgy is mondhatnánk, hogy a jó és rossz tudásának fája nem más, mint a nagykorúság fája. Hadd támasszam alá ezt a megállapítást néhány bibliai példával. Mózes búcsúbeszédében hangzik el: *„De fiaitok, akik ma még nem tudják, mi a jó és mi a rossz, ők mennek majd be* /ti. az ígéret földjére/" (5Móz 1,39). Salamonnak, uralkodása kezdetén, megjelent az ÚR álmában, és ezt mondta neki: Kérj, amit akarsz, és én megadom neked. Salamon így válaszolt: *„Uram, te tetted királlyá a te szolgádat Dávid, az én apám helyett. De én még egészen fiatal vagyok, nem értek a kormányzáshoz. Adj azért szolgádnak halló* /szavadat maghalló és arra hallgató/ *szívet, hogy tudja kormányozni népedet, megkülönböztetve a jót a rossztól"* (1Kir 3,7.9). Mindkét idézetben a kiskorúság körülírására szolgál a jó és rossz megkülönböztetni nem tudása. Ugyanez a helyzet az Immánuel-próféciában: *„Tejszínt és mézet fog enni* /ti. a gyermek Immánuel/, *míg meg tudja vetni a rosszat, és választani tudja a jót"* (Ézs 7,15). Végül, a Zsidókhoz írt levélben olvassuk: *„Aki tejen él, járatlan az igazság igéjében, mivel kiskorú. A nagykorúaknak pedig kemény eledel való, mint akiknek érzékszervei a gyakorlat következtében már alkalmasak a jó és a rossz megkülönböztetésére"* (Zsid 5,13-14). Tehát a jó és rossz megkülönböztetni tudása a nagykorúság jellemzője.

Nos, Isten az embert úgy teremtette, hogy a többi teremtményhez képest nagykorúak lettünk, de a Teremtőhöz képest mindig kiskorúak vagyunk. Ránk vannak bízva a kistestvérek: a növények, az állatok, ez a földi-anyagi világ, de ezeket „kormányozni" csak úgy tudjuk, ha nem a magunk eszére hagyatkozunk, hanem a Gazda útmutatására: ha mi is azt tartjuk jónak, amit ő jónak mond, és rossznak, amit ő annak mond. Ez az emberi élet kibontakozásának reális lehetősége. Lehetősége, de nem kényszerűsége. Isten annyira felnőtt gyermekekként kezel minket, hogy ránk bízta a döntést: vele, vagy nélküle /neki hátat fordítva/ akarunk-e élni? Ezt a választási lehetőséget fejezi ki a tiltott fa, melytől Isten az embert óvta, de nem zárta el.

És az ember nem jól döntött. Leszakította magának a jó és rossz közti különbségtétel jogát, de ezzel nem szerezte meg magának az ehhez szükséges képességeket. „Kivívta" önrendelkezési jogát, de nem tud vele mit kezdeni. Az istenképűség /Isten gyermekeként való élet/ helyett az Isten helyére pályázott /és pályázik ma is/, de ettől még nem lesz Isten. Az Istennel való szakítás után az ember fél, bujkál, szégyelli magát és hazudik. Nem lett okosabb /a kert fái közt akar elbújni

a mindent látó ÚR elől/, nem lett felelősebb erkölcsi lény /Ádám maga elé rántja Évát, Éva a kígyót/, csak kiszolgáltatott lett és árva. A Biblia szerint az Istentől való eltávolodás az ember minden nyomorúságának ősoka. Más szavakkal: ez az eredendő bűn, amely minden eseti bűnnek /véteknek/ a végső forrása.

Az Isten helyére lépő ember ellentmondásokkal teli, nyomorúságos életét írják körül az átokigék /mégpedig nem felszólító, hanem kijelentő módban!/. A munka, ami eddig a kiválasztottság, a megajándékozottság és az Isten munkatársaként való élet boldogságának jegyében állt, most a létért való küzdelem, a „gürcölés" vesszőfutásává válik. Ádám és Éva kapcsolata, amely eddig olyannyira tiszta volt, hogy mezítelenségüket sem kellett szégyellniük egymás előtt, most a „se vele, se nélküle" patthelyzetévé lesz.

Hogyan történhetett mindez? Az 1Móz 3 rendkívül szemléletesen, az őstörténetekre jellemző ősképekben válaszol erre a kérdésre. Az alattomosan kúszó, váratlanul támadó és halálos sebet ejtő kígyó a kísértő tökéletes ősképe. Hízelgő módján ott szólítja meg az embert, ahol minden eldől: Éva /és Ádám/ Isten iránti bizalmát kezdi ki. „Csakugyan azt mondta az Isten, hogy a kert egyetlen fájáról sem ehettek? - A kert minden fájáról ehetünk, csak egyről nem ... - Jól tudja az Isten, hogy miért ezt az egyet tiltja tőletek. A többi nem ér semmit. De ha erről esztek, olyanok lesztek, mint az Isten: jónak és rossznak tudói." Mai változatban: „Csakugyan azt mondta az Isten, hogy a szerelem bűn? - Nem, csak a házasságtörés. - Hát van annál unalmasabb dolog, mint egyvalakivel leélni az életet? Éppen, ami érdekes és izgalmas volna, azt irigyli tőletek Isten." „Csakugyan azt mondta az Isten, hogy egész héten reggeltől estig csak imádkozni szabad? - Nem. Isten a hetedik nap megszentelését rendelte el. - Hát igen. Az egész heti gürcölés után végre volna egy nap, ami a tiéd. És ezt akarja elvenni tőled az Isten." E mai példákat, persze, azért mondom, hogy benne érezzük magunkat az édenkerti történetben. Mert az első példák a mindenkori emberről szólnak. Rólunk is. Ha elhisszük, hogy a kísértő jobbat akar velünk, mint az Isten, elbuktunk - ennek minden következményével.

De hogy engedheti meg ezt a Mindenható? Miért nem akadályozta meg /s akadályozza meg azóta is/, hogy az ember szakítson a tiltott fáról? Vagy talán magát az Istent is meglepte, hogy az ember így döntött? Bizonyos vagyok benne, hogy nem. Ő számolt ezzel, és felkészült rá. Amikor a szabad döntés kockázatával teremtette meg az embert, eleve gondoskodott arról, hogy a rosszul döntő teremtmény visszatalálhasson még a helyére. Istennek a bűneset után is van még terve az emberrel, és van még „elképzelése" arról, hogy az ember szabad döntési lehetőségének megvonása nélkül /mert különben már nem beszélhetnénk emberről/, hazavezesse eltévedt gyermekét. A teremtést megelőzte a megváltás eltökélése. Isten eleve elhatározta, hogy Krisztusban váltságot készít a bűnbe esendő embernek. /Ez a predestináció-tan lényege, amiről nem is szoktak vitatkozni. Ami a személyre szóló kiválasztást és elvettetést illeti, az már komoly vita tárgya. Kálvin ebben a vitában fokozatosan megkeményedett. A magam részéről - persze, sokadmagammal - úgy gondolom, hogy az üdvösségre vagy kárhozatra menetelünk Istentől előre tudottan, de nem eleve elrendelten történik. Ahogy az első emberpár bűnbeesése is. Így akarta az Isten? Ugye, nem. De készületlenül érte és zavarba hozta ez az Istent? Ugye, nem./

Hogyan is kezdődik Isten terápiája? Szembesítéssel. Előszólítja a bujkáló embert - aki tipikusan bűneset utáni módon reagál erre -, és feltárja előtte rossz döntésének következményeit. Ezekről már volt szó.

Érdemes azonban végezetre egy kissé elidőznünk a kígyóra kimondott átoknál: „Hasadon jársz, és port eszel egész életedben!" Eszerint a kígyó nemcsak az alattomos kísértő ősképe /mint már láttuk/, hanem az Isten ellen lázadó, de Isten ítéletétől porba sújtott teremtményé is. Ez lesz a Sátán sorsa, s a hozzá ragaszkodó embereké is.

Ám ezzel Isten terápiája nem ér véget. A kígyó átka így folytatódik: „Ellenségeskedést támasztok közted és az asszony közt, a te utódod és az ő utódja közt: ő a fejed után kapdos, te meg a sarka után kapdosol." Mindkét esetben ugyanaz a héber ige áll. A zsidó bibliakiadások ezért nem tesznek különbséget a két hely fordításában sem. Ember és kígyó - mindegyik a maga életmódja szerint - a másik életére tör. A keresztyén fordítások egy később /Krisztus után/ megértett igazságot érez/tet/nek bele az ősi szövegbe. Az „ősevangélium" mindenesetre e nélkül is megáll: Isten engesztelhetetlen szembenállást, örökös hadiállapotot hirdetett ki az ember és a kísértő között, mégpedig nemzedékről nemzedékre. Az első menetben a kísértő győzött, de ezután újabb és újabb menetek következnek. Isten megakadályozza a kísértő végleges győzelmét, fenntartja a hadiállapotot. Az ember sohasem fog belenyugodni abba, hogy ilyen az élete. Bármennyire hétköznapivá lett a lopás, csalás, gyilkosság és paráznaság, mindenki érzi a lelke mélyén, hogy ez nem normális állapot. Ezért küszködünk vele, változó intenzitással, de lankadatlanul. S e küzdelem közepette szól Isten megújuló hívása: változtassuk meg rossz döntésünket, és térjünk vissza a vele való életközösségbe. Ennek a lehetőségét teremtette meg Jézus Krisztus, akin nem volt fogása a kísértőnek. Belé kapaszkodva hozhatjuk helyre, amit elrontottunk.

Kertész Eszter

Húsvét

A csend szirmaiban
csak az izületek apró ropogása.
A dermedt erekben
hangtalan robajjal zajlani kezd a vér.
Ez már az a hajnal.
Akár kivert kutya, elsompolyog az éj.
Gyöngéd lüktetéssel hegednek a sebek.

Felkel. Kilép. Indul.
Sarkában a tavasz.

Nincs itt. Ne féljetek!

Fehér Károly

Az istentiszteletről - liturgiareform közben

Egyházunk istentiszteleti reformra készül. Reménységünk szerint 2005 ádventjére az oltárra tehetjük, gyülekezeteink és lelkészeink kezébe adhatjuk, használatba vehetjük az istentisztelet és minden más egyházi és lelkészi szolgálat rendjét tartalmazó könyvet. A könyv nevén még van időnk gondolkodni. Mindenesetre érdekes, hogy az európai evangélikus környezetünkben jórészt már megtörtént reform során mennyire tartózkodtak a megszokott „Agenda" elnevezéstől. De ez legyen a legkisebb gondunk.

Ami az igazi (de készséggel és örömmel vállalt) gondot jelenti, azt a jó pár éve dolgozó Agendaszerkesztő és Liturgiai Bizottság hordozza. Amire eddig eljutott, azt annak idején a Lelkipásztor mellékleteként megjelent füzetben „széles körű megbeszélésre", de „szűk körű kipróbálásra" nyilvánosságra hozta. A nyilvánosság kibővítésére pár országos „próba-istentiszteletre" is hívogatott. Az eddigi legszélesebb nyilvánosságot a székesfehérvári országos evangélikus találkozó és a békéscsabai püspökiktató istentisztelet jelentette. Most pedig, 2003 ádventjétől – püspökeink kérésére és rendelkezésére – tizennégy gyülekezetünk ismerkedik egy éven át a tervezett istentiszteleti renddel úgy, hogy kézbe kapta annak teljes szövegét. Bátran remélhető, hogy a szöveg és rend alapos ismerete után meggyorsul és felerősödik a lelkészek és gyülekezeti tagok eddig meglehetősen gyér és sokszor csak a felszínt érintő reagálása.

Rekatolizálunk vagy felnövünk a saját örökségünkhöz?

Hetvenöt éves vagyok, és így a harmadik istentiszteleti reformot élem át. Az elsőt 1936 ádventjén, nyolcévesként éltem meg annyiban, hogy kisiskolásként mi hordtuk szét azt a bizonyos kis füzetet, amelyet később hozzákötöttek az énekeskönyvhöz. Másodikos vagy harmadikos gimnazistaként „kaptam rá" a liturgiában sorra következő énekversek jó ízére. Ekkor kezdtem figyelni az otthoni hírekre: szülőfalum lelkésze még évekig nem mert keresztet vetni az áldásnál a gyülekezetre, mert a presbitérium kivonulással fenyegetőzött, ha ilyen „katolikusosat" művel. Már tízéves lelkész voltam, amikor 1963-ban, az első igazi reformnál, az első valóban egyetemes Agenda megjelenése előtt egyházi folyóiratban, egyházunkból valaki valósággal feljelentette az Agendát. „Katolizáló tendenciákat" fedezett fel benne. Ez a vád akkor nem teológiai, hanem sokkal inkább egyházpolitikai jellegű volt. Annyit mindenesetre elért, hogy az általánosnak szánt istentiszteleti rend szinte a függelékbe szorult. Az 1985-ös átdolgozott rendet bizonyára csak azért nem támadták hasonló váddal, mert az Agenda beosztása ugyanaz maradt. Az egész evangélikus liturgikát magában rejtő bevezetéseket pedig nem túlságosan sokszor forgattuk...

Ezzel a kis történeti áttekintéssel csak azt akartam jelezni, hogy eddig minden istentiszteleti reformot, a most folyamatban lévőt is, mielőtt még rendjében és szövegezésében véglegessé formálódott volna, végigkíséri a gyanú, a félelem vagy akár egyenesen a vád: rekatolizálunk?

Kérdezni szabad. Gyanúsítani és vádolni azonban csak akkor, ha előbb valaki, dehogy valaki: a lelkészek és a gyülekezetek hajlandók-e végiggondolni, hogy „illegálisan" máshonnan lopunk-csempészünk-e be istentiszteleti életünkbe valami tőlünk idegent, vagy saját örökségünket fedezzük fel és vesszük kézbe. Nem az antikvárius szemével és mozdulatával, nem a muzeológus tiszteletével, hanem a Krisztus-hitben előttünk jártakkal közösséget vállalva. Az a reménységünk, hogy miközben a régiek istentiszteleti életüket formálták, nem egyszerűen csak a maguk feje után mentek, hanem a Szentlélek Úristen Jézus Krisztust dicsőítő szolgálatával is számolhattak.

Istentiszteleti örökségünk biblikus, közelebbről újtestamentumi gyökerekből él, noha az Újtestamentum nem őriz a számunkra liturgikus rendet, istentiszteleti „etalont". Ebben is különbözik az Ótestamentumtól, ahol kinyilatkoztatás igényével jelentkező liturgikus renddel, előírásokkal találkozunk. Anélkül, hogy részletekbe bocsátkoznánk, gondoljunk a szent sátor, majd a salamoni templom liturgikus rendjére vonatkozó előírásokra, amelyek az istentiszteleti hely méreteit, beosztását, anyagait, berendezésének tárgyait, azoknak „stílusát" – el egészen az égőáldozati oltár tűzpiszkálójáig – megszabják, a papok ornátusát és az áldozat bemutatásának rítusát a lehető legaprólékosabban szabályozzák. A próféták ugyancsak kinyilatkoztatásra hivatkozva tiltakoznak a „liturgikus technika" ellen, amelyből kimarad az ember Isten iránti bizalma és az Isten akaratának való készséges engedelmeskedés.

Amikor a Zsidókhoz írott levél ótestamentumi liturgikus párhuzamokkal próbálja leírni Jézus Krisztus személyét és szolgálatát, nem egyenértékű, „csereszabatos" párhuzamokról beszél, hanem mindig a „nagyobbról", a többről szól, amit Krisztus önmagával hozott, és amellyel a régit leváltotta, érvényen kívül helyezte. De nem helyettesítette újtestamentumi rítus-szabályzattal. Az Újtestamentum nem tud kinyilatkoztatott istentiszteleti rendről. Ezért amikor istentiszteletünk újtestamentumi gyökereiről beszélünk, nem azt reméljük, hátha felbukkan, hátha összeállítható egy újtestamentumi „missale", és akkor egyszer s mindenkorra megoldódik minden liturgikus gond. Az egyszer s mindenkorra érvényes áldozat megtörtént, az egyház, a gyülekezet ebből él. Méghozzá istentiszteleti közösségben! Az ApCsel 2,42-ben található szűkszavú „sűrítmény" kétpólusú istentiszteletet sejtet, anélkül, hogy ebből a tudósításból részletes liturgiát lehetne felépíteni. Ugyanakkor az egész Újtestamentum tele van az istentiszteletre utaló „adalékokkal"! A levelek és az evangéliumok azoknak a gyülekezeteknek szólnak, amelyek istentiszteletet ünnepelnek. Még a személynek címzett levelek is tele vannak a közösségre vonatkozó mondanivalóval. Az „apostoli tanítás" bennük realizálódik. A köszöntések, a levelek vége felé található, személyekre és helyi ügyekre vonatkozó utalások magukban rejtik az „egyetemes könyörgés" csíráit. A betlehemi angyalének beharangozza a „nagy glóriát", a „Krisztus az Úr!" a két credót. De mindenek előtt és fölött áll istentiszteleti vonatkozásban is az első korinthusi levél kincse: az úrvacsora legrégibb dokumentuma, melyben a „megváltásunk titka" és az egyház, a gyülekezet életének meghatározó eseménye istentisztelet közösségében tárul fel. A levelek Krisztus-himnuszait istentiszteleti használatból emeli be Pál apostol. A Jelenések könyve pedig az alig elmondható üzenet továbbadására a rendelkezésre álló nyelvet, a gyülekezet istentiszteletének énekeit és legfontosabb

eseményét, az úrvacsorát „használja fel" Krisztus eljövendő országa beharangozására.

Nem tudjuk lépésről lépésre követni az istentisztelet rendjének a kialakulását, de Jusztinosz mártír (+ 165) már leírja az eucharisztia ünneplésének a menetét, Hippolütosz (+ 235) pedig megörökítette a számunkra hozzáférhető első teljes eucharisztikus imádságot – centrumában a szereztetési igékkel -, amely annyira a páli teológiát leheli, hogy akár a korinthusi vagy efezusi gyülekezetben is imádkozhatták volna, vagy imádkozhatták is, hiszen a szóbeli tradíció mindig megelőzi az írásba foglalást. Ez a nagy eucharisztikus imádság – egyetlen, többféleképpen értelmezhető mondatrészétől eltekintve – napjainkig íveli át a századokat, és ökumenikus kincsként a mienk is Krisztus-központúságával.

Nem győzzük emlegetni – különösen reformáció ünnepe táján -, hogy az egyház nem a 16. századdal kezdődik, és evangélikus voltunk sem innen datálódik. Istentiszteleti vonatkozásban sem, hiszen a lutheri reformációnak az a jellemzője, hogy őriz. De korrigálva őriz. Nem a hagyomány a szent a szemében, hanem az az evangélium, amelynek továbbadásából nincsen kikapcsolva az ember, az egyház, de amely a továbbadás során véthet is az evangélium ellen.

Luther szerzetes-papként naponta misézett. Ugyanakkor a Szentírás doktora is volt. Eljutott a Szentírás mondanivalójának a szívéhez: Jézus Krisztus meghalt bűneinkért, és feltámadt megigazulásunkra. Benne az ajándékozó, értünk áldozatot hozó Isten cselekvésére csodálkozik rá, és lassan elviselhetetlenné lesz számára, hogy ő mutasson be áldozatot. Amit megismert az evangéliumból, azt a 16. század istentisztelete a feje tetejére állítja: a Krisztus áldozatát elfogadó emberből az áldozatot hozó, bemutató ember lesz, a konszekrációt szakrificiumként érti.

Isten ajándékából, amit az embernek, az egyháznak adott Isten Jézus Krisztusban, a „kegyes" bűnös ajándéka lesz Isten számára. A lutheri reformáció igazából ez ellen az istentelen felcserélés ellen hadakozik! Tehát nem rítust akar váltani, hanem jól érteni és jól hirdetni, amit Krisztus tett. Ezért nem liturgiareformmal kezdődik a wittenbergi reformáció, hanem a Krisztus értünk hozott áldozatát hirdető evangélium prédikálásával.

A reformáció, a lutheri reformáció istentiszteleti reformját ez a felismerés mozgatja. Luther körül már törnek-zúznak a baltás „reformátorok", szinte egymással versengve gyártják az új istentiszteleti rendeket, Luther meg csak egyre prédikál. Igaz istentisztelet csak hamisítatlan evangéliumból születhet. Ezért hallatlanul türelmes. Nem a latinnal van elsősorban baja, bár minden néphez a saját nyelvén lehet csak az evangéliumot közel hozni. Nem is a képek bántják. Hűséges akar lenni Krisztus rendeléséhez, ezért az egy szín alatti kommunióban Krisztus akaratával való ellenkezést lát, mégis nem ezzel van baja elsősorban, hanem azzal, hogy az áldozatot hozó Krisztus helyébe az áldozatot bemutató ember kerül. Ezért, amikor Luther végre gyakorolható istentiszteleti rend, rendek elkészítésére szánja rá magát, a szereztetés igéket elnyomó, az egyház áldozatát hangsúlyozó imádságok között végez „bozótirtást", hogy ebben a „tágas térben" semmi ne szólaljon meg, csak a Krisztus áldozatát a gyülekezetbe hozó krisztusi rendelés, amely szerint a hívő részesedik Krisztus áldozatából, de nem részes Krisztus feláldozásában. A kommunió, a szentség vétele, nem a szentség létrehozása az egyház „dolga".

Minden egyéb, liturgia-történetileg bármennyire jelentősnek tűnő változtatás az istentisztelet rendjében csak sokadrangú jelentőségű a szentség Krisztus-áldozat voltának a felismerése és liturgiai érvényesítése mellett.

A *Formula missae et communionis* és a *Deutsche Messe* két lutheri alaprendje szorosan, illetve töredezettebben, de őrzi az istentisztelet ősi rendjét. A tiszta tanítást konzerválni akaró evangélikus orthodoxia, a személyes lélek-Isten kapcsolatot kisebb közösségekben ápoló pietizmus, a keresztyénséget csak társadalmi haszna miatt értékelő, de minden „természetfölöttit" mellőző és elvető racionalizmus, ha nem is azonos mértékben, de gyanakodva tekintett a liturgiára, és az istentiszteletet az ének-imádság-prédikáció-imádság-ének sémájára szegényítette, közben pedig ezt a pár elemet is a maga képére és hasonlatosságára formálta át. A reformált örökség jóformán csak az északi evangélikusság tradíciójában élt tovább, mígnem a 20. század húszas-harmincas éveinek liturgikus „kairosza" a teológiai gondolkodás megújulásával együtt kapcsolatot talált az ősi, közös istentiszteleti renddel.

Ez a bizonyos liturgikus „kairosz" a magyarországi evangélikus egyházban is érzékelhető. Jelei felfedezhetők az 1936-os énekverses, ideiglenesnek szánt, de 1963-ig gyakorolt istentiszteleti rendben, annak számos fogyatékossága ellenére is. Közel harminc évig éltünk ezzel a renddel, anélkül, hogy az úrvacsora szentségét az istentisztelet szerves egységében ünnepeltük volna, noha közben – szinte egy időben – dr. Jánossy Lajos doktori értekezése, Ittzés Mihály *Reggeli dicsérete* és Botta István *Vesperája* jelzik a „kairoszt". Ittzés Mihály a *Matutinum laudes* előszavában azt a reménységét fejezi ki, hogy Isten talán az ún. „mellék-istentiszteletek" rendjein keresztül vezet el bennünket az evangélikus mise, a kétpólusú evangélikus istentisztelet gyakorlásához. Korai halál, teológiai érdektelenség, sőt gyanú, kedvezőtlen körülmények szinte tarolják a sarjadó újat. Volt olyan hivatalos vélemény is, hogy a 16-17. századi liturgia-töredékek nem bizonyítják, hogy azok valamikor is használatban lettek volna... „A liturgia a degenerált egyházak jellemzője" - utasított ki a teológia könyvtárából valaki egy teológust 1950 táján.

Vízválasztó jelentőségű az 1963-as, Pröhle Károly szerkesztette Agenda. De még megjelenése előtt „feljelentik", mert „katolizáló tendenciák jelentkeznek benne". Ez akkor nem teológiai, hanem egyházpolitikai vád volt, és ilyen súllyal esett is latba. Így az általánosnak szánt rend csak harmadikként, szinte a függelékben jelenhetett meg, és ott is maradt. Az átdolgozott 1985-ös kiadást már nem kísérte ilyen vád, mert az izgalmas rend továbbra is ott maradt, ahova 1963-ban került. Mi pedig alig-alig vettük a fáradságot, hogy legalább ennek elemeivel ismertessük meg gyülekezeteinket. Szinte észre se vettük, hogy tulajdonképpen helyreállt az evangélikus istentisztelet kánona, és mennyi lehetőség nyílik valami újra.

Innen indult közel egy évtizede a munkánk. Tizennégy gyülekezetben 2003 ádventjétől az új liturgiatervezet szerint folynak egy ideig az istentiszteletek. Változatlanul egy gerince van minden istentisztelet-típusnak. Közvetlenül az istentisztelet elejére kerül a gyónás és feloldozás. A bevezető zsoltár válaszolgatós módon is imádkozható. A *Kyrie* megkezdi önálló életét: hódolás Krisztus előtt. A két lekció, amelyet gyülekezeti tagok olvasnak – és az alapigeként szereplő harmadik – saját záradékot kap. A *Credo* az igehirdetés után hangzik fel, válaszul a „viva vox evangelii"-re. A nagy közbenjáró imádság is gyülekezeti tagok szájából hangzik.

Az úrvacsorai részben újra megtanulunk állni már a „Szent, szent, szent"-től. A Miatyánk a szereztetési igék és az „Emlékezzél meg, Urunk..." imádság után következik. Reménység szerint hamarosan közismertté válhat a tervezet szövege, és sok alaptalan gyanú, félelem vagy vád alaptalannak bizonyul. Megtanulunk örülni a régi-újnak, a miénknek. Minél szélesebb körben válik ismertté a liturgia-tervezet és indul meg vele kapcsolatban a beszélgetés, jelentkezni fog a sajátos hozadék is. Kiderül, hogy a liturgia nem egyszerűen szertartás kérdése. Nem lehet a liturgiához nyúlni anélkül, hogy a legveretesebb, legfontosabb teológiai, tanításbeli, hitvallásbeli kérdések elő ne kerülnének. Ismét igazolódik a sokszor idézett, de komolyan ritkán vett szentencia: „A liturgia: dramatizált dogmatika." A felszínes vád, amely „katolizálást" emleget, el fog tűnni, hogy helyet adjon a tervezett istentiszteleti rend által gerjesztett kérdéseknek: mit jelent az egyház, az egyház egyetemessége, az evangélikus egyház és istentisztelet önazonossága, ige és szentségek viszonya, az oltár szentségének biblikus-hitvallásos értelmezése, a lelkész és a gyülekezet viszonya az istentiszteleten, ige és emberség viszonya, - és még számtalan más kérdésnek. Kiderül, hogy egyetlen istentiszteleti rendben szinte egyberobban az egész keresztyén tanítás. Kár lenne rítusról vitatkozni, amikor többről van szó: hogyan éli meg a gyülekezet Urával és egyházával, a saját gyülekezetével, a világ evangélikusságával és a világ keresztyénségével való egységét.

Jó lett volna, ha ezek a kérdések és a rájuk keresett válaszok előbb születtek volna meg, mint a liturgia-tervezet. De most se késő! Kezdjünk hozzá örömmel!

Kertész Eszter

Tavaszi bíztató

Nap szerelmétől kivirít az élet:
krókuszok nyílnak napölelte sárgán.
Márciust vártam, amióta élek
és vele téged.

Március van már, szele száz alakban
bátorítását viszi szerteszéjjel.
Ébredő zöldek nevetése harsan:
zsenge tavasz van.

Almafánk ágán gyakorolnak ismét
tél után bízó verebek s a cinkék.
Hegy gerincéről bizakodva nézz szét:
eljön a húsvét!

Jankovits Béla

A népszámlálási adatok üzenete

I.

Egyházunk kiadványaiban az elmúlt évben többen többféleképp tárgyalták ezt a témát, ezért sokak véleménye lehet: minek erről beszélni? Semmi újat nem tudunk róla mondani, unalmas. És egyáltalán: van értelme?

Mit akarok ezzel a cikkel? Megdöbbenteni? Lelkiismeret-furdalást: hogyan „veszhetett el" annyi ember egyházunkból? Mozdítani? Új utakat keresni és keresztetni? Igen. Mert az a pár adat, melyet közlök, tükör, melyben meglátjuk mulasztásainkat, bűneinket, emberi elesettségünket. Receptet nem adhatok. Mindabban, amit leírok, ott vannak vívódásaim, kérdéseim, és mögöttük a válaszkeresés.

A népszámlálási adatokat olvasva megdöbbentő látni, hogy a legtöbb helyen — és itt főképp a városokra gondolok — sokkal többen vallották magukat evangélikusnak (írhattam volna katolikust, reformátust is!), mint ahányról tudnak az ottani egyházközségekben.

Kérdésem: hol „tűntek el"? Nem jelentették át őket? Vagy ha átjelentették őket, új helyükön nem vette senki a fáradságot, hogy meglátogassa őket, beépítse a gyülekezet közösségébe? Nem kívántak beépülni? — Nem tudjuk, minek alapján vallották magukat evangélikusnak, mi motiválta őket. Hitük? Hogy evangélikus templomban keresztelték meg őket? Tanulásuk, konfirmációjuk? Valahová tartozni szeretnének? — Egyházunkhoz tartoznak-e? Az Ágostai hitvallás VII. cikke az egyházat a következőképp határozza meg: „Az egyház a szentek gyülekezete, ahol az evangéliumot tisztán tanítják, és a szentségeket helyesen szolgáltatják ki." — Mit tegyünk? Leírjuk őket? Semmiképp se! De a kérdés ott marad továbbra is: hogyan érhetők el, szólíthatók meg? Cikkem végén vetek fel néhány lehetőséget, de előtte adatokról szeretnék szólni.

II.

Megyei összesítés a szekularizációról

(Nem tartozik egyházhoz)

1. Békés	31,2 %
2. Szolnok	24,7 %
3. Hajdú-Bihar	23,1 %
4. Csongrád	20,9 %
5. Budapest	19,2 %
6. Komárom	19,2 %
7. Fejér	16,3 %
8. Baranya	12,2 %
9. Tolna	11,9 %

10. Heves	11,6 %
11. Nógrád	10,7 %
12. Pest	10,6 %
13. Veszprém	9,9 %
14. Borsod-Abaúj-Zemplén	9,5 %
15. Bács-Kiskun	8,8 %
16. Somogy	8,5 %
17. Győr-Moson-Sopron	6,3 %
18. Zala	5,9 %
19. Szabolcs-Szatmár-Bereg	5,9 %
20. Vas	3,6 %

Miről beszélnek ezek az adatok? A legerősebb a szekularizáció a Tiszántúlon, kivéve Szabolcs-Szatmár-Bereg megyét. (A negatív csúcsot a Békés megyei Kertészsziget tartja, ahol a 457 lakosból csak 25 tartozik valamelyik egyházhoz.) A legkisebb a szekularizáció a három nyugati megyében és Szabolcs-Szatmárban. Érdekes ez az országrészek közötti különbség. Mi a magyarázata? Biztosan sokan vannak, akik többféle magyarázatot tudnának adni. Én csak egyre szeretnék utalni: a Tiszántúlon általában nagy települések és így nagy gyülekezetek vannak, míg azokban a megyékben, ahol kisebb a szekularizáció, a települések kisebbek. Régi megfigyelésem, melyre jó évtizede utaltam már egy cikkben (Lelkipásztor 1991/9): kis közösségekben, gyülekezetekben, ahol van személyes kapcsolat, ott kisebb a „lemorzsolódás", még akkor is, ha az a közösség, gyülekezet az elvándorlás következtében a felére-harmadára fogyott is.

Ha az egyes megyéken belül vizsgáljuk a szekularizációt, akkor megfigyelhető az alábbi (itt főként Győr-Sopronra gondolok, mert leginkább ezt vizsgáltam): nagyobb a szekularizáció a nagyvárosokban és környékükön a betelepülés következtében, valamint a határ közelében, ahonnét kitelepítették a németajkúakat, és megbízható „káderek" kerültek oda ötven évvel ezelőtt. Míg Győr-Sopronban az ott élők 6,3 %-a vallotta magáról, hogy nem tartozik egyházhoz, addig a városok közül Mosonmagyaróváron 14,3 %, Győrben 10,4 %, Sopronban 8,1 %. A falvak közül Újrónafőn 18,2 % (!), Hegyeshalomban 13 %, Levélen 10,4 %, Rajkán 9,7 %.

A Dunántúli Egyházkerület adatai

Egyházmegye	*Lélekszám*		
	Népszámlálási		*Gyülekezeti*
	1949.	*2001.*	*2001.*
1. Fejér-Komárom	19.011	14.924	10.150
2. Győr-Sopron	32.494	26.350	21.163
3. Somogy-Zala	19.233	13.424	9.429
4. Vas	29.419	20.476	18.057
5. Veszprém	26.972	19.250	12.990
Összesen:	127.129	94.424	71.789

Az egyházkerületben az evangélikusok fogyása 1949. és 2001. között: 32.705. 2001-ben a népszámlálási és gyülekezeti lélekszám közötti különbség: 22.635.

Ezekből az adatokból nem olvasható ki, hogy a legnagyobb fogyás korábban — az 50-60-as években a 70-es évek elejéig — és nem a legutóbbi évtizedben volt.

A fogyás okai: a német ajkúak kitelepítése, az iskolák államosítása, az egyházi egyesületek megszüntetése, az ifjúsági munka és a hitoktatás korlátozása, az egyház templomfalak közé szorítása, amelyhez a megfélemlítés is járult.

Ugyanakkor a falvaknál, ahol az evangélikusok jó része élt, még az alábbiakat sem szabad figyelmen kívül hagyni:

— kuláküldözés az 50-es évek elején,
— téeszszervezés tűzzel-vassal az 50-es évek végén,
— falurombolás (szerepkör nélküli települések, hol nem lehetett építkezni) a 60-70-es évek fordulóján.

Példaként egy Győr-Sopron megyei kis falu néhány adatát szeretném ismertetni, Edvéét, mely beszédesen támasztja alá az előbbieket:

1930:	420 lakos,	152	evangélikus,
1941:	408 "	121	"
1949:	369 "	115	"
2001:	149 "	26	"

Töredékére fogyott ez a falu is, benne az evangélikusság még inkább megfogyott. Az előbb említett okok miatti elvándorlás azt is jelentette, hogy elszakadtak azok a kötelékek, melyek az ottani közösséghez kötötték őket, és a megmaradást, megtartatást jelentették. Persze, látnunk kell azt is, hogy az akkori cél éppen ez volt: az éltető közösségekből való kiszakítás által olyan tömeg létrehozása, mely manipulálható, alakítható, hol nincs közösség, csak individuum. A mai fogyasztói társadalomban, hol minden relatív, nincsenek stabil értékek, szintén jól jön ez, mert a manipulálás tovább folyhat.

A későbbiekhez közlöm a Somogy-Zalai Egyházmegye adatait:

Egyházközség	*Lélekszám*		
	Népszámlálási		*Gyülekezeti*
	1949	*2001*	*2001*
1. Balatonboglár	1.098	851	656
2. Csurgó	792	621	465
3. Ecseny	1.652	560	485
4. Gyékényes	667	261	259
5. Iharosberény	1.978	766	717
6. Kaposvár	1.368	1.815	1.030
7. Keszthely	681	1376	665
8. Kötcse	961	380	341
9. Nagykanizsa	1.398	1.427	913
10. Nemespátró	613	242	286

11. Porrogszentkirály	1.154	359	393
12. Pusztaszentlászló	569	279	260
13. Siófok	626	1.051	419
14. Sand	704	269	235
15. Surd	846	455	424
16. Tab	2.303	992	606
17. Zalaegerszeg	1.082	1.289	893
18. Zalaistvánd	741	431	382
Összesen:	19.233	13.424	9.439

Mivel az előbbiekben csak a teljes gyülekezetek adatai szerepelnek és nem a részeké, ezért nagyon csalóka a kép. A legszemléletesebb példa Zalaegerszegé: a gyülekezet kimutatásában 893 gyülekezeti tagot tartanak nyilván, és 1289-en vallották magukat evangélikusnak. De azt kevesen tudják, hogy a zalaegerszegi gyülekezet a megyének közel felét fedi le, 99 települést, melyből 57-ben élnek evangélikusok, 42-ben pedig nem. Nagykanizsához 76 település tartozik (49+27), Kaposvárhoz 64 (56+8), Keszthelyhez pedig 62 (52+10).

— A szórványban élőkről — hiszen az előbb felsoroltaknál csak 1-2 evangélikus él az egyes településeken — legtöbbször nincs tudomásunk, s ők nem vesznek részt a gyülekezet életében. Eljut-, eljuthat-e hozzájuk a lelkész? Nem véletlenül írok lelkészt, mert sajnos, ma a legtöbb gyülekezet „egyemberes".

— Az elvándorlás és az iparosítás következtében a nagyobb városokban megnőtt az evangélikusok száma, és e városok melletti helységekben ott is megtalálhatók nagyobb számban, ahol régebben nem éltek, vagy csak kevesen. Jó példa erre Győr környéke: Abdán 124-en, Ikrényben 58-an, Gönyűn 69-en, Nagyszentjánoson 68-an, Nyúlon 82-en vallották magukat evangélikusnak. A sort folytatni lehetne Sopron környékével és más községekkel. Hogy ezeken a településeken milyen sokan élnek, akiket nem érünk el, azt jól mutatják az egyházkerület egyházmegyéinek adatai:

Fejér-Komáromban 4774-en nem szerepelnek a gyülekezetek kimutatásában, ez az egyházmegye területén élők 32 %-a;

Győr-Sopronban	5187-en, ez 19,7 %;
Somogy-Zalában	3995-en, ez 29,8 %;
Vasban	2419-en, ez 11,8 %;
Veszprémben	6260-an, ez 32,5 %.

Az egyházkerületben 22.635-en nem szerepelnek a gyülekezetek kimutatásában a magukat evangélikusnak vallók közül, ez az egyházkerület területén élők 24 %-a!

III.

Mi a feladatunk? Hogyan érhetők el ezek az emberek?

— Istentiszteleti és különféle alkalmakat szervezni azokon a helyeken, ahol eddig nem volt, de a népszámlálási adatok azt mutatják, hogy több evangélikus él ott.

— Ehhez szükséges az ott élők keresése, fölkutatása és megszólítása (nem levélben, hanem személyesen!).

— Nem szabad megfeledkezni átjelentésükről abból a gyülekezetből, amelyből elköltöztek.

— Gyülekezeti munkatársak képzése, szolgálatba állítása is fontos lenne. Az őrálló poszt felelevenítése!

— Missziói gyülekezetek létrehozása, és bennük lelkészi állások szervezése nagyvárosok (pl. Győr) környékén.

— A speciális lelkészi munka megerősítése (ifjúsági-, kórházlelkészi stb. szolgálat), amely országos egyházi érdek is.

— Látogatás, állandó kapcsolattartás, jelen lenni az életükben.

— Az artikuláris korszak mintájára a családi gyülekezetek, közösségek kiépítése.

— Nagyobb anyagi terhek vállalása. Jó lenne, ha nem csak a saját gyülekezetünk határáig látnánk. Többet átvállalni a közös terhekből is.

— Imádság, imádság és imádság!

Csak a ránk bízottakért érzett felelősséggel, csak így lehetünk hitvalló egyházzá, közösséggé, amely megtartatik és megtart, amelyben ott van Krisztus!

Tisztában vagyok azzal, hogy nagyon töredékes, amit erről a fontos témáról írtam. És szubjektív. Mögötte azonban ott van a megtartatás és a megmaradás vágya, miközben tudom, hogy „nem azé, aki akarja, és nem is azé, aki fut, hanem a könyörülő Istené" (Róm 9,16). Urunk, könyörülj rajtunk!

Kertész Eszter

Imádságaim

Saruim szíja elszakadt.
Imádságaim nem szavak.
Sok elcsigázott mozdulat.
Ácsorgás arany ég alatt.

Nem tétlenség ez. Közben itt
(a konyhában) a kéz terít.
Dologra kulcsolódik?
Kapcsot keres, valódit.

Imádságaim nem szavak.
Csak állok verőfény alatt,
Tenyérnyi kupolában.
Ez támaszt, nem a lábam.

Ordass Lajos

SODRÓDÁS

(5. rész)

1943 nyara

Alkonyattájban beszól a parókiára Tamási János, hogy Bödecs lelkész úr látogatná meg beteg édesanyját a peresi tanyán. Kívánja látni.

Bödecs Feri örül a hívásnak, mert mostanában nagyritkán történik meg már az ilyesmi.

Peres egyik legtávolabb eső része a rózsási határnak. Gyermekkoromban többször fordultam meg arra. De most már nagyon régen nem láttam. Azért szívesen vállalkozom arra, hogy reggel Bödeccsel tartsak. Útközben legalább jól kibeszélgethetjük magunkat. Meg aztán a hosszú fővárosi hónapok után nagyon kívánkozom is ki a természet világába. Elhatároztuk, hogy lehetőleg korán indulunk.

Az első keresztutcán átvágtunk a falu széle felé. Kövezetlen, széles országút vezet Peresre. Amint haladunk kifelé az utcán, szegényesebb házak mellett visz el utunk. Alig találkozunk valakivel. Az alacsony kerítések fölött belátunk az udvarokra. Egyik helyen öregasszony matat valamivel, egy másik ház udvarán pedig most készülődik valaki a nagymosáshoz. A szabadba állított üstház valósággal okádja magából a füstöt.

Éppen az jár a fejemben, milyen változatlan is a falu. Így volt ez húsz-harminc évvel ezelőtt is ilyen hétköznap reggel, nyári időben. Hogy ne legyen igazam, azért éppen most szemembe ötlik az egyik ház falán valami címerszerű festés. Nézem. Zöld színnel nagy „V" betű. A betűt valami díszítés fogja körül, alighanem borostyánágat ábrázol. A borostyánkoszorú hajlata mentében pedig ez van fölírva: „VICTORIA" - Győzelem.

— Hát ez meg mit jelent? - mutatom Bödecsnek.

— Hosszabb meséje van ennek — válaszolja Bödecs. — Majd az úton a többi dolog során ezt is elmondom.

Kiérünk a határba.

Aratás után vagyunk. Széles sárga tarlómezők mindenfelé. Fiatal, szépen fejlődő kukorica vagy sötétzöld kendertáblák szakítják meg a tarlók egyformaságát. Távoli gépbúgás hirdeti, hogy a határban megindult a cséplés is.

Ameddig a szem ellát, az úton se ember, se kocsi. Nyugodtan beszélgethetünk. Azért oda is fordulok Bödecshez:

— Beszélj valamit, Feri, a faluról. Mi történt azóta, hogy utoljára itt jártam? Mindenekelőtt persze valamit az eklézsiáról. Hogyan éltek?

— Nem sok jót és vigasztalót mondhatok. Hallom, a városokban a templomok jobban megtelnek, mint valaha. Hát a falvainkról az ellenkezőjét lehet csak elmondani. A múlt év óta is rosszabbodott nálunk a helyzet. Nem tudom megakadályozni a hanyatlást. Próbálkoztam pedig eggyel-mással. Az új idők pogánysága szem-

mel láthatóan hódít. Az utóbbi években sokszor hangzott el egyházi gyűléseken a tanács, hogy frissítsük föl a presbitériumokat fiatalabb elemekkel. Megvallom, nem vártam ettől csodát, de gondoltam: megpróbálom. Több fiatal férfit beválasztottunk a presbitériumunkba. A tapasztalatok azóta nem jók. Volt köztük már egy olyan is, aki lemondott. De a többi is nem annyira megtiszteltetésnek, mint inkább nyűgnek érzi az egyházi tisztséget. Általában is sokan húzódnak vissza. Nemcsak az egyházi munkától, hanem még a templomlátogatástól is. Elközömbösödnek az emberek.

— Így mondod — kérdezem —, hogy elközömbösödnek? Azt akarod ezzel kifejezni, hogy nem kifejezetten egyházellenesek?

— Talán azt nem lehet mondani, hogy egyházellenesek. Legalábbis a falu népe általában nincsen az egyház ellen. Bár volt egy eset, amikor a dolog majdnem úgy festett, hogy nem kell az egyház.

— No! Mi volt az?

— A falu fiataljai között megvan az első magyar halott a német „élettérért". Horváth Dániel esett el a fronton. Máig sem tudom tisztázni magamban, hogy a messzi orosz harctérről hogyan kerülhetett haza Horváth Dániel holtteste. Szüleinek erre nem volt módja. Tudomásom szerint pedig a faluban más nem segítette őket ebben. De ahogyan utólag végiggondolom a dolgot, alig találok más magyarázatot, csak azt az egyet, hogy hazahozataláról valami messzebb cél szolgálatában gondoskodott valaki. A temetést mindenesetre fölhasználták az egyház szándékos mellőzésére. Nagy küzdelem indult meg a temetés körül. A falu valósággal két táborra szakadt. A szülők — Horváthék — azt akarták, hogy gyermeküknek „tisztességes" temetése legyen. Papot kívántak. De éppen azért gondolok arra, hogy a dolog előre el volt rendezve, mert Boross Laci külön a temetés dolgában jött le Pestről. Bár semmi köze a Horváth családhoz, mégis ő rendezkedett mindenben. Azt mondta, hogy a budapesti német követség a saját halottjának tekinti Horváth Dánielt. Boross szervezte meg az egyházi temetést mellőzők pártját is. A leventékből és általában a fiatalokból, no meg a fullajtárjaiból. Sohasem látott pompát ígért. Végül aztán a békesség kedvéért még maguk Horváthék is ráhagytak mindent Borossra. Volt is aztán olyan cirkusz, amelyhez hasonlót a falu csakugyan nem látott még. Nyilas képviselő mondta a búcsúztatót. Egy leventeszázad sortűzzel tisztelgett a sírnál. A koporsót óriási piros zászlóval borították be, rajta a horogkereszt. A sírra is horogkeresztes koszorút helyezett el egy német a budapesti német követség részéről.

— Tudják ezek, hogy mit csinálnak.

— Nagyon tudják. Csak itt-ott hallottam méltatlankodó hangot amiatt, hogy így félreállították az egyházat — mondja Bödecs —, de annál többe és annál hangosabban beszéltek arról, hogy a faluban még soha senkinek nem volt olyan szép temetése, mint Horváth Dánielnek.

— Igen, ezek tudják, mivel lehet elkápráztatni a népet!

— A faluban azt kérdezted — folytatja Bödecs —, hogy mit jelent az a „V" betű a ház falán. Hát ez a dolog éppen idekapcsolódik. Horváth Dániel temetésére jövet, Boross magával hozott egy piktor-mintát. Azt a mintát arra a házra, amelyet láttál, de ezenkívül még jó néhány más házra is, Boross saját kezűleg piktorolta rá.

— Lehetetlen! Boross? De hiszen mindenki tudja a faluban, hogy Boross anyja faluszerte panaszkodott mindig a fiára, hogy nem segít neki a nehéz kosarakat a piacra vinni, mert az szerinte úriemberhez nem illik!

— Igazad van. De úgy látszik ezt a mesterséget dicsfénnyel övezi az a tény, hogy ez a nagy bálványnak a foglalkozása volt. Mondom: Boross pingálta rá minden olyan házra, ahonnan a német hadsereghez vonult be valaki. Boross azt is hangoztatta, hogy ez a jel a Führertől kapott kitüntetésnek számít.

— Sovány vigasztalás ez szegény Horváthéknak.

— De hatását nem tévesztette el. Mégis jó szédítőeszköznek bizonyult. Ócsai György például azonnal előállt, és azzal érvelt, hogy a „nagy célt" nemcsak a hadseregnél lehet szolgálni, hanem itthon is. Aki itthon teljesíti kötelességét, miért ne kaphatná meg ugyanezt a kitüntetést? Boross hamarosan megsejtette ennek az érvelésnek az előnyeit, és nagy élvezettel festette rá a győzelmi jelet Ócsai házára, de meg a sorban jelentkező nyilas párttagok házára is. Elég sok ilyet láthatsz a faluban.

— Szóval terjed a baj, erősödik a nyilasok tábora?

— Befolyásuk nyíltan egyelőre még csak a kelekótyákra korlátozódik. Csupa olyan ember tartozik közéjük, akik a tisztességes munkát sohasem szerették. Ezek most azt szimatolgatják, hogy jöhet esetleg olyan fordulat, amely könnyű életet biztosít nekik, sőt esetleg vezető helyekről dirigálhatnak.

— Ezek tehát nyíltan nyilasok. És mások?

— Nem tetszik nekem intelligenciánk magatartása. Ha velem beszélnek, akkor a legtöbben hangosan lármáznak a felforgató nyilasok ellen, de ha jól látom, közben azért csendesen helyezkednek. Ha a német befolyás esetleg véglegesen érvényesül az országban, ők akkor is szeretnének jó fiuk maradni.

— Az én tapasztalatom is egyezik ezzel a megfigyeléssel — mondom Bödecsnek. Az országban a leggyökértelenebb az intelligenciánk. Azt hiszem, az idők válságosra fordulása esetén az ország aligha számíthatna a középosztályra. Egyben reménykedem: hogy parasztságunk megőrzi józanságát, és ellenáll.

— A parasztságunk? Nos, igen! A paraszt — az józan. Sokszor az az érzésem, amint itt élek közöttük, hogy a paraszt végzetesen józan. Nem gondolom, hogy jobban szeretné hazáját, mint mások. Éppen a túlzott józansága miatt a hazaszeretetet a valószínűtlen költészet területére utalja. Józanul számít, és szerzett pozícióit igyekszik megőrizni.

— Azt mondtad — folytatja Bödecs —, hogy talán számítani lehet arra, hogy parasztságunk ellenáll. Igen, Lajos! Hidd el nekem, hogy nagyon sok keserű tapasztalat adja az ajkamra ezt a szót: a paraszt... ellenáll... mindennek! Az eklézsia életének állandó hanyatlásán is látom, hogy mennyire ellenáll — Istennek is!

— Hát nem sok vigasztaló van abban, amit mondasz, Feri. Sose hittem volna. hogy ez az én falum, amelyre hithűségéért és szorgalmas munkájáért olyan sokszor büszkeséggel hivatkoztam, ennyire áldozatul essék az idők változásainak. Elszomorító!

Bödecs Feri váratlanul megáll, és felém fordul. Valami szokatlan vidámság villan föl a tekintetében.

— Ne mondd azt, hogy csupa ilyen szomorú históriával traktállak. Elmondok neked most egy olyan esetet a falu életéből, amelyen eleget kuncogtak az embe-

rek. Igaz, hogy én közben úgy éreztem magamat, mintha jól megpofoztak volna. Leginkább az bosszantott a dologban, hogy kötelességszerűen én is szerepeltem ebben a komédiában.

Várakozással nézek Bödecsre. Aztán újra megindulunk. Így kezdi mesélni az esetet:

— Mezősi János egyike azoknak, akik a német hadseregnél szolgálnak. Felesége várandós volt. Fiút vártak. Az apajelölt sűrűn érkező leveleiben úgy intézkedett, hogy fiának — a nagy példaképről — „Adolf" nevet adjanak.

— No! Ez képtelenség! „Mezősi Adolf"... próbálgatom a nevet.

— Ugye, egészen csinos magyar név?!

— Hát itt már minden híres józanság kiveszett!

— Jó, jó! Ha ennyiben maradt volna a dolog! De úgy látszik, hiába úr a német katonai uniformis világrészeken, tengereken, levegőben, azért az élet legtitkosabb rejtekeihez vezető ajtót Isten még előlük is elzárta. Rövidebben: leányka érkezett. Táviratok jöttek-mentek, hogy a váratlanul támadt zavart elsimítsák. Végül aztán maga Mezősi János is hazajött szabadságra. Úgy volt, hogy nem keresztelteti kislányát. Nem tudom, felesége vagy a szülők voltak-e erélyesebbek, vagy Mezősi János bizonyult itthon kisebb hősnek, mint azt uniformisából sejteni lehetett volna — mondom: mindezt nem tudom —, de elég az hozzá, hogy a lánykát mégiscsak elhozták keresztelőre. Amikor Mezősi bejött hozzám, hogy bediktálja az anyakönyvezési adatokat, világosan értésemre adta, hogy ez az egész dolog ellenkezik ugyan egyéni fölfogásával, de az itthoniakkal való békesség megőrzése érdekében mégis beleegyezett a dologba. Aztán mondja, hogy a kislány neve „Adolpha" lesz. Hangsúlyozottan kérte, vigyázzak, mert a nevet „ph"-val kell írni. És képzeld, Lajos, én azt a leánykát megkereszteltem erre a névre!

— Szegény teremtés! Hogyan fogják ezt szólítani a játszótársai?!

Közben már a peresi részen haladunk. A nap kezd túlságosan barátságossá válni. Én még csak könnyen vagyok. A vakációs pap könnyű fehér vászonruhája van rajtam, lábamon pedig szandál. Bödecs ellenben papi feketében.

Kukoricaföld mellett haladunk, amikor mellettünk a föld végében kiegyenesedik Dér István. Magában kapált. Most megtörli inge ujjában verítékes homlokát. Néhány szóra megállunk.

Bödecs mondatában nem volt semmi mellékíz, inkább csak a társalgás bevezetésére mondja:

— Sokára ér ennek a kukoricatáblának a végére, Dér uram.

Dér váratlanul nagy keserűséggel robban ki:

— Hát a fene vitte volna el mindenestől azt a komédiás doktornét!

Nézünk rá.

Aztán magyarázatát adja kifakadásának:

— Az ördög se látott még olyat, hogy aratás után, összehordáskor, cséplés és kukoricakapálás kellős közepén komédiát játszanak! Azelőtt előbb tisztességgel elvégeztük a dolgunkat. S ha már mindent betakarítottunk, és a szüreten is túljutottunk, akkor táncoltunk. Most meg ez a doktorné színielőadást tart a legnagyobb munka idején! Ott fogja a fiatalokat még éjfél után is. A Pista fiam még most is ott döglődik a vackán. Én meg kapálok magamban, itt ni!

Ezért tüzeskedett hát Dér István.

Szavát szívesen enyhítettük volna, a dolog lényegében azonban kétségtelenül igaza volt.

Délre járt az idő, mire hazaértünk. Vendég várt. A Belmissziói Szövetség országos utazótitkára: László Dezső volt a vendég. Váratlanul érkezett meg. Eredetileg nem ide készült, hanem Kislakra. De az ottani kollégának — családjában bekövetkezett haláleset miatt — el kellett utaznia. A titkár nem akart dolgavégezetlenül visszatérni Budapestre, azért hát úgy gondolta, hogy itt végezhetne egy kis szolgálatot. Megpróbálna újság-előfizetőket gyűjteni, vasárnap pedig iratterjesztést végezne.

Bödecs barátságos házigazda. Rendelkezésére áll.

Engem kissé kellemetlenül érintett László Dezső váratlan betoppanása. Eléggé ismerem Budapestről. Megfontolatlan szószátyárkodásaival szokott leginkább föltűnést kelteni. Fiatalember. Bőbeszédű. Kissé lőcslábú. Mérhetetlenül nagy öntudat szorult belé. Szolgálata során szinte az egész országban megfordult már. Ezért mindenkit ismer is. Nagy élvezete telik abban, hogy híreket vigyen, hozzon. Sőt, legtöbbször kifejezetten pletykál. Sokakat összerúgatott már egymással.

Bödecsné — szokásához híven — déli harangszókor tálal. Nem okozott neki gondot, hogy egy vendéggel több van.

László Dezső az ebéd során hű marad önmagához. Folyékonyan társalogva szinte egymaga viszi a szót. Meglep, hogy Bödecsné milyen érdeklődéssel hallgatja éles nyelvű vendégét, más parókiákról szóló elbeszéléseit. Pedig sokszor csípős, sőt egyenesen epés ez a titkár. Előadásmódjából világosan megérti az ember, hogy nagyon jól tudja, mit hallgatnak általában szívesen. Csodálkozom, hogy Bödecsnének — pedig intelligens asszony — hogy nem jut hát eszébe, hogy ez az ember a legközelebbi megállónál róluk is éppen így kitálal mindent, ahogyan most másokról.

Ebéd után kis időre magunkra maradunk László Dezsővel, és mondom neki:

— Dezső! Én nem akarok a te dolgodba beleavatkozni, de úgy érzem, hogy az idősebb testvér jogán elmondhatom neked azt a nézetemet, hogy az egyházat jobban építjük a békesség közvetítésével, mintha ellentéteket szítunk, és embereket kipellengérezünk.

Nem védekezett. Hogy túlságosan tapintatosan fejeztem-e ki magamat, vagy László Dezső tudatosan tette-e magát túl a mondottakon, azt nem tudom, csak az bizonyos, hogy későbbi magatartásában ez a figyelmeztetés ugyan a legkisebb mértékben sem feszélyezte.

Ebéd után hármasban maradtunk, férfiak. Természetesen szóba került az állandóan rosszabbodó egyházi helyzet. László Dezsőnek erről is megvolt a megfellebbezhetetlennek hangzó ítélete:

— Nem elég rugalmas az egyház! Túl sok a maradi pap. Azokat pedig, akik tudják, mit kellene csinálni és akikben volna is vállalkozó kedv, akadályozza a vaskalapos egyházvezetés.

— Ma az egész világon olyan hatalmas erők mozdultak meg — veti ellene Bödecs —, amelyek az egész életet gyökeresen át akarják alakítani, és amelyektől aligha maradhat érintetlenül az egyház. Nem gondolom, hogy egyes papokat lehetne felelőssé tenni az egyház szorult helyzetéért ilyen körülmények között.

— A hiba éppen abban van — ellenkezik a titkár —, látják jól, hogy körülöttük az egész élet átalakul, és mégis azt akarják, hogy pontosan az egyház maradjon meg változatlan mozdulatlanságában.

— Vannak persze dolgok — mondja Bödecs —, amiket az egyház nem dobhat áldozatul az idők változó divatjának. Vannak dolgok, amelyeket minden erővel meg kell védelmezni, ha támadják őket.

— Jó, jó! De mit védelmeznek ma hivatalosan az egyház részéről? — heveskedik a titkár. Mindenfelé, amerre csak járok, azt tapasztalom, hogy a maradiak védhetetlen dolgokért készek síkra szállni. A múlt héten is részt vettem a völgyvidéki egyházmegye lelkészi értekezletén. Éppen arra jártam. Az elnöklő esperes fölött, úgy látszik, vagy húsz-harminc évvel ezelőtt megállt az idő. Mint évtizedek óta, úgy most is elsírta a kongrua-panaszokat. Főtémának az igehirdetés és az egyházi szeretetmunka kérdését tűzte ki, mintha ő volna az egyetlen, aki nem tudja, hogy a legtöbb lelkésznek mindez már a könyökén jön ki. No, mondom: az idők változásának annyiban csakugyan helyt adott, hogy hajlandónak mutatkozott arra, hogy szó essék az evangélizáció munkájáról is. Ebben viszont nem volt sok köszönet, mert az esperes inkább csak az evangélizációs szolgálat veszélyeit „ecsetelte" — futkosó atyafiak, szektáskodás, klikkrendszer stb. —, de előnyeiből jóformán semmit sem látott meg. Néhány öreg pap persze lojálisan helyeselt az esperesnek.

— Hanem — villanyozódott föl valósággal a titkár — a jelen volt fiatalabb papok hamarosan lehurrogták az esperest. Lett is hirtelen olyan parázs botrány, hogy dolgavégezetlenül oszlott széjjel a lelkészi értekezlet.

— Mit akartak hát a fiatalabb kollégák? — kérdezi Bödecs.

— Félreérthetetlenül tudomására adták az esperesnek, hogy álomvilágban él. Megmondták neki világosan, hogy ma már semmiféle érvelgetéssel nem lehet elérni holmi igazságos kongruarendezést. Most arra kell fölkészülni, hogy az állam támogatásától teljesen elesünk. Egyáltalában nem lesz kongrua. Ma azon kell gondolkozni, mi lesz akkor, ha az államhatalom egy napon megvonja az egyháznak adott támogatást. Honnan veszik a gyülekezetek a fedezetet, hogy a lelkészi állások fenntartását biztosíthassák?

— És erre milyen megoldást látnak? — kérdezi Bödecs.

— Azt, hogy most van itt az alkalmas idő, amikor az egyház lerázhatja magáról az iskolafenntartás amúgy is elviselhetetlen terhét. Az állam szívesen átveszi az iskolákat. Így mindjárt könnyebben lehet a jövőt várni. Meg aztán annak is hangot adtak a fiatalok, hogy az egyházvezetésnek gondoskodnia kellene arról, hogy a kialakuló új rend ne találja magával szemben a maradi egyházat, és így ne lásson benne ellenséget. Igyekeznünk kell, hogy bele tudjunk illeszkedni az új világ új rendjébe.

— Azt értsem az elmondottakból — fordulok a titkár felé —, hogy az egyház lelkészei közül a fiatalabbak már most elbúcsúztatják az egyházi iskolákat, amikor az állam még szóvá sem merte tenni ezt az igényét?

— Nem! Ez nem nemzedék-probléma! Azon a lelkészi értekezleten, amelyről éppen most szó van, kétségtelenül éppen a fiatalabb lelkészek hangoztatták ezt. De hiszen közismert dolog az egyházban, hogy még a rugalmasabb egyházi vezetők is ezt a nézetet vallják az iskolakérdésben. Az egyházi iskolák ideje lejárt. Az

állam már ráébredt iskolafenntartó kötelességének a tudatára. Ezzel az egyház már mentesül e feladat teljesítése alól. Annak nincs értelme, hogy az egyház — pusztán tradícióhoz való ragaszkodásból — tovább is cipelje ezt a terhet. A tanítás úgysem tartozik az egyház lényegéhez.

— Nekem gyökeresen más a nézetem — mondom László Dezsőnek. Az a világnézet, amely most hódító, világhódító ambícióval indul el: egyházellenes! Azt is jól lehet látni, hogy különös előszeretettel veti rá magát az ifjúságra. Szembeállítja at ifjúságot az ősök hitével. Én semmiképpen sem látom olyan ártatlan kérdésnek, hogy éppen most adjuk föl iskoláinkat. Ellenkezőleg! Még csak azt sem gondolom, hogy szélsőségbe lendülök, ha azt mondom, hogy a helyzet ma annyira komoly, hogy az egyháznak sürgősen iskolákat kellene állítania, ha nem volnának iskolái. Ha még olyan roskasztó áldozatot követelnének is ezek az iskolák.

— Látom, Lajos bátyám is abból a föltételezésből indul ki, mint a legtöbb egyházi ember, hogy a kialakuló új világ föltétlenül egyházellenes lesz. Miért kell az eseményeket mindig ilyen szemszögből nézni?

— Te a völgyvidéki egyházmegye fiatal papjainak fölfogását ismertetted előttünk. Nézd csak Dezső: alighanem azok a fiatalabb lelkészek is ezen a nézeten vannak. Különben miért rettegnének már most attól, hogy az új rendszerrel majd nem fér össze az egyház segélyezése? — mondja Bödecs.

— Meg hát az embernek csak egy kicsit kell messzebb néznie az orra hegyénél — mondom —, hogy világosan fölismerhesse, hogy ami most készülődik, az egyházellenes idő.

— Azt hiszem, ez pesszimizmus — nyakaskodik a titkár.

— Amíg Németországban püspököket fognak el, papokat hurcolnak koncentrációs táborba, mégpedig tömegesen, amíg nyakló nélkül rendelik el a szólási tilalmat, — és amíg Norvégiában az áruló kormányzat az új világot képviselő német megszállóknak azzal akar kedvében járva hízelegni, hogy az egyház egész vezetőségét elmozdítja helyéről, és teológiai előképzettség nélküli politikai fullajtárokat nevez ki a lelkészi állásokra, mert a papokat már szinte mind fölfüggesztette hivatalától —, addig, Dezső, én bizony nem tudom, hol van az a bolt, amelyben az új rendszer más megítéléséhez szükséges optimizmust meg lehet vásárolni. De nem szeretném, ha mi hárman most itt megismételnők a völgyvidéki egyházmegye lelkészi értekezletének a jelenetét. Látom, véleményünk nem egyezik, sőt, homlokegyenest ellenkezik. Nem szükséges, hogy összerúgjuk egymással a patkót. Azt indítványozom, hogy hagyjuk félbe ezt a témát.

— Legjobb lesz — csatlakozik indítványomhoz Bödecs is, és odafordul László Dezsőhöz:

— Ti a Belmissziói Szövetség részéről fölhívást küldtetek, hogy vállaljunk el néhány finn gyermeket a családi körünkbe. Mi is vállalnánk. Aztán magunkon kívül bejelentettem még nyolc családot innen a faluból, akik szintén szívesen látnának egy-két finn gyermeket. Régen nem küldtetek semmiféle értesítést. Pedig engem állandóan ostromolnak az emberek a kérdéseikkel, hogy mikor kapják már meg azokat a gyermekeket. Hogyan áll most ez a dolog?

— Igen. Nem küldtünk értesítést. Sokáig azt reméltük, hogy majd csak sikerül elhárítanunk az útból az akadályokat, de úgy látszik, hogy most már végérvényesen tárgytalan az ügy.

— Hogyan?
— Hát úgy, hogy nem jönnek azok a gyerekek.
— Finnország mondta le a gyermek-akciót?
— Németország gördített akadályokat az útra.

Ezen a nyáron már csak néhány helyre megyek el látogatóba. Tudom már, hogy nem vennék örömmel több helyen a tisztelgésemet.

Hetényi Péter bácsi még mindig életben van. Őt fölkeresem. Vele másutt már úgysem találkozhatnám. Még a temető faiskolájában sem. Hallom, teljesen elerőtlenedett, és összeroppant. Van azonban a visszahúzódásában valami szándékosság is. Alighanem a medvét utánozza.

Amikor meglátom, bizony alig tudom leplezni megdöbbenésemet. Szegény öreg, csak árnyéka önmagának.

Boriska az évek óta szokásos kérdéseket intézi hozzám. Felelek neki. És magam sem kérdezek tőle semmi olyat, amit esztendőnként ne kérdeztem volna, és amire a feleletet már a kérdés elhangzása előtt tudom. Boriska aztán — amint máskor is — szépen rendbe tesz mindent a szobában, és elindul dolgára a konyhába. Tudtunkra is adja, hogy nem szándékozik zavarni.

— Magukra hagyom kettőjüket, nagytiszteletű úr. Apus úgyis mindennap olyan sokszor emlegette, hogy mi mindent akar majd mondani, ha itt lesz. Beszélgessék hát ki magukat alaposan.

Ketten maradunk az öreggel. Kerülök minden szót, amelyből kiérezhetné egészségi állapotán érzett aggodalmamat. Ő őszintébb hozzám. Megható módon aggódik értem. Szavából mintha jó szüleim féltő szeretete csendülne.

Elmondja lassú egymásutánban, szépen sorba szedve, napokhoz vagy személyekhez rögzítve, kinek mit beszélt felőlem Boross, az írnok. Valóban látom, hogy erre a beszélgetésre Péter bácsi már nagyon régen készülhetett.

— Boross a tavasszal egy társaságban azt mondta, hogy a németek ellen kiadott röpiratodat illetékes helyen számon tartják. Még most nem érkezett el az ideje — így mondta Boross —, hogy az egyház valamely emberével nyíltan leszámoljanak. De ha elérkezik az az idő, akkor az elsők között leszel, Lajos fiam, akit nyakon csípnek. Így mondta.

— Ez alkalommal Boross alighanem igazat beszélt — mondom.

— Azt is mondta Boross, hogy jól tudják rólad, hogy te a svéd követség besúgója vagy.

— Szép! Szóval ez is! Hát egyebet tud-e rólam ez a mindentudó Boross, Péter bátyám?

— Tud. Hogy valósággal vagyont szerzel azzal, hogy a svéd követségnél valami menleveleket, vagy nem is tudom, micsodákat biztosítasz a pesti zsidóknak. Sőt, hogy hamisított útlevelekkel látod el őket. Gúnyosan még azt is mondta Boross, hogy az sem lehet éppen megvetendő jövedelmi forrásod, hogy tömegesen kereszteled meg a zsidókat, és hamis keresztleveleket is adsz nekik.

— Meg kell hagyni, alapos körültekintéssel állította össze a bűnlajstromomat!

— Mondd, fiam — kérdezi aggódással Péter bácsi —, igaz az, hogy Kerekes Jenőt is megkeresztelted?

— Segítettem rajta. De meg nem kereszteltem.

— Boross, fenyegetéssel, ezt mondta. Meg azt is: „Bújja a zsidókat, ne csodálkozzék hát, ha majd egy végre is jut velük!"

Szegény öreg Péter bácsi! Nyugtalankodik miattam, és félt. Szeméből látom a rémületet, amelyet azon érez, hogy mi minden következhet rám.

Nyugtatgatom. Nem tudom, mennyire érti:

— Péter bátyám! Ne aggodalmaskodjék miattam. Én akkor volnék nyugtalan, ha nem tenném meg azt, amiből Boross vádakat kovácsol — ha hamisan is.

Azt az ifjúsági előadást, amelyről Dér István oly heves kirobbanással beszélt, eredetileg a következő szombat estére tervezték.

Szerdán reggel loholva állít be a lelkészi hivatalba Hegyi Sándor, és mondja:

— Most jövök a községházáról. A doktorné ott van Sík főjegyző úrnál. Azt a hírt hozta, hogy Boross Pestről telefonált, hogy a vendégek nem tudnak szombaton lejönni az ünnepségre, ezért az egész előadást át kell állítani vasárnapra. A doktorné most arról tárgyal a főjegyző úrral, hogy vasárnap reggel fogadni kell az alispánt és kíséretét. Azt is kérte, hogy doboltassa ki a faluban, hogy a levente-előadás nem szombaton lesz, hanem vasárnap délelőtt. Az aljegyző már írja is a dobosnak a hirdetés szövegét.

Bödecs Ferivel egy pillanat alatt megegyeztünk abban, hogy ezt a dolgot nem lehet ártatlan véletlennek minősíteni, és főként nem lehet szótlanul eltűrni. Abban is megegyeztünk, hogy haladéktalanul át kell mennünk a községházára, mielőtt még Sík Edét végleg leveszik a lábáról.

Hegyi Sándor is velünk tart.

A doktorné még most is ott volt a főjegyző hivatalában. Sőt, ott voltak a segítőtársai is: az aljegyző és Gulyás tanító. Nyilván pontosan arról a dologról folyt a tanácskozás, amelynek tisztázására mi magunk is átjöttünk.

A kölcsönös üdvözlések után Bödecs elő is áll a kérdéssel:

— Szeretném megtudni, hogy megfelel-e a valóságnak az az értesülésem, hogy a levente-ifjúság előadását nem szombaton, hanem vasárnap délelőtt akarják megtartani.

Bár a kérdést félreérthetetlenül a főjegyző felé irányította Bödecs, még is a doktorné felel. Mégpedig elég harciasan:

— Miért? Talán a nagytiszteletű úrnak kifogása van ez ellen?

— Van.

— És ugyan mi?

— Egyszerűen az, hogy a vasárnap délelőtt az istentisztelet ideje. Ha már a délutánját mindenféle célra kisajátították is, a vasárnapnak legalább a délelőttje maradjon meg istentiszteletre!

— Azt mondja a nagyságos asszony — szól közbe Sík Ede —, hogy az alispán úr és a kíséretében lévő többi vendég valami ok miatt nem jöhet szombaton, hanem vasárnap reggel autókon érkeznek meg.

— Meg lehet rendezni azt az előadást vasárnap délután is — mondja Bödecs.

— Ez az, amit nem lehet — válaszolja a doktorné —, mert a vendégeknek vasárnap kora délután vissza kell menniük.

— Akkor halasszák el a dolgot jövő szombatra.

— Visszacsinálni már nem lehet — jelenti ki ellentmondást nem tűrő hangon a doktorné.

— Nem látom be, hogy miért nem — mondja Bödecs. Ezt nem értem. Nincs se nemzeti ünnep, se valami különös évforduló. A község múltjához sem kapcsolódik ez a dátum. Miért kellene akkor ezt az előadást pontosan most megtartani?

— Mert most ér rá a nép — érvel a doktorné.

— A helyzet az — mondja Bödecs, hogy népünk se most, se a jövő szombaton nem ér rá. Dolgozó emberek ezek! Van most mindenkinek éppen elég gondja!

— És nem gondolja a nagytiszteletű úr, hogy egy ilyen visszautasítást az alispán úr joggal tekintene sértésnek?

— Az alispán úr jól tudja, hogy ebben az országban délelőtt istentiszteleteket szoktak tartani vasárnapokon.

— De viszont azt is jól tudja, hogy ezekre az istentiszteletekre nem szoktak eljárni az emberek — csattan epésen a doktorné válasza.

Bödecs sem beszélt él nélkül:

— Ha az elöljárók megadják a példát, hogyan kell tüntetőleg mellőzni Isten házát, akkor — ha másban nem is, de az ilyesmiben — hamarosan követőket találnak a nép soraiban.

— Nem! Nagytiszteletű úr! Ilyen egyszerűen nem lehet ezt a kérdést elintézni! Az egyház ma már nem kell a népnek. Erőszakkal nem lehet a hagyományokat fönntartani. Az egyház megingott, és össze is fog dőlni. Egyébként mi az előadásunkkal vasárnapra készülünk, és meg is fogjuk tartani!

— Tőlem viszont nem vehetik rossznéven, ha a vasárnap ilyen kisajátítása ellen védekezni fogok — mondja Bödecs.

— Ez túlzás — horkan föl a doktorné. Itt szó sincs a vasárnap kisajátításáról! Kivételesen és kizárólag csak erről az egy vasárnapról van szó!

— És ezt úgy hívják, hogy precedens. Az ilyesmire szoktak később ilyenféleképpen hivatkozni: Hát a múltkor lehetséges volt? Miért nem lehetséges most?

Bödecs Sík Edéhez fordul:

— Kérlek, főjegyző úr, nem lehetne valamilyen formában megkérni az alispán urat, hogy halassza el érkezését jövő szombatra?

Szegény Sík Ede! Kutyaszorítóban érezte magát. Világos, hogy most döntenie kellene. És éppen ez az, amitől világéletében legjobban irtózott. Aranyos, kedves ember volt, amíg a dolgok szokott régi medrükben folytak. De bonyolult kérdésekben dönteni, ez meghaladta bátorságát. És ez végtére nem is csoda. Az ország újabb kori életberendezésével együtt járt, hogy a középosztály embereit leszoktatta az egyéni kezdeményezésről, és egyben a személyes felelősség vállalásáról is.

Boldogtalan Sík Ede sokáig nem talált szót. Hogy nem akar az egyház megbántása mellett dönteni, ahhoz kétség nem fér. De azt is látom rajta, hogy nem akar újabb okot adni arra, hogy az alispán elégedetlenségének adjon kifejezést. A főjegyző valósággal föl-alá vágtat a hivatalában, közben az ádámcsutkája idegesen rángatózik.

De úgy látszik, váratlanul valami ötlete támadhatott. Sietve odamegy a telefonhoz, és fölhívja a főszolgabírói hivatalt. Kapcsolás után elég részletesen előadja a fölmerült problémát. Tanácsot, segítséget kér.

A telefonbeszélgetésből mi többiek természetesen csak azt értettük meg, amit Sík Ede a drót innenső végén mondott. De ebből is, meg aztán Sík Ede élénk, ideges arcjátékából elég sokat megsejtettünk abból, amit a főszolgabíró ott a másik

végen mondott. A telefonálás befejeztével aztán Sík Ede beszámolója meg is erősített abban, amit közben csak sejtettünk. A lényege ez volt:

A főszolgabíró elvileg az egyház álláspontját tartja helyesnek. Nem kellene fölösleges izgalmat okozni a falu lakossága között. Most jobb a csöndesítés, mint a bonyodalmak fölkeltése. Eleinte a főszolgabíró nem tudta, kik is azok a vendégek, akiknek érkezésére a faluban számítanak. Kínosan érintette, hogy az alispán úrnak a járás területén lévő egyik községbe tervezett látogatásáról ő csak ilyen módon értesül, mert neki ezt hivatalosan nem adták tudomására. Végső válasza azonban mégiscsak az volt — és ebből Sík Ede bizonyos fokú határozottságot merített —, hogy az alispán urat nem lehet nem fogadni.

Bödeccsel megállapítjuk, hogy az ütközet első szakasza a közigazgatás vonalán tehát vereséggel zárult az egyházra nézve. Búcsúzunk is. Hegyi Sándor marad még. Azt mondja, Gulyással van még valami megbeszélnivalója.

A községházáról kiérve elhatározzuk, hogy a postára megyünk. Bödecs fölhívja az esperest, akit igyekszik rábírni arra, hogy személyesen keresse föl a főszolgabírót, és győzze meg arról, milyen veszedelmes ez a precedens, amelyet itt teremteni készülnek.

A posta előtt sétálgatva vártam meg Bödecset. Nem is nagyon sokára jön. Lóg az orra.

— Semmit sem tudtál elintézni — mondom.

— Semmit.

— Nem vállalta az esperes?

— Nem. Először fölvilágosított arról, hogy sem a polgári közigazgatás, sem a levente-intézmény irányítása nem tartozik az ő hatáskörébe. ...

— Ó! Csodálatos bölcsesség!

— ... Mondom az esperesnek, hogy ezzel tisztában vagyok. Erre meg megtudakolta, hogy akkor hát mit akarok tőle. Mondtam neki, legjobbnak tartanám, ha személyesen beszélne a főszolgabíróval.

— Ezt sem vállalta?

— Nem vállalta. Azzal érvelt, hogyha a főszolgabíró már megadta válaszát a főjegyzőnek, akkor roppant kényes dolog volna őt döntése megváltoztatására kérni.

Még egy kísérletet kell tennünk. Föl kell hívnunk a püspöki hivatalt is. Levelezgetésre már nincs idő.

Csak a püspöki titkárral tudtunk beszélni. Pontosan megtudakolja a tényállást, és megígéri, hogy még a nap folyamán megadja a választ. Ugyancsak telefonon.

Még nem esett szó közöttünk a vasárnapi istentiszteleti igehirdetésről. A múlt gyakorlata alapján az volt ugyan a szokás, hogy azon vasárnapon, amelyet itthon töltök, prédikálok is, de hát azért minden alkalommal csak megbeszéltük a dolgot. Most meg nem került még szóba. És most itt van ez a kellemetlen bonyodalom ezzel a vasárnappal.

Bödecs is ezt forgathatta a fejében, mert ezzel fordul hozzám:

— Azt hiszem, Lajos, jobb lenne, ha vasárnap nem te végeznéd a szolgálatot. Tudod, milyen örömmel vettem mindig vendégszolgálatodat, de most úgy gondolom, tanácsosabb, ha nem te prédikálsz. Úgyis dolgoznak ellened. Ha vasárnap valami kellemetlen bonyodalom támadna, bizonyosan téged okolnának érte.

— Azzal ugyan nem sokat törődném — mondom Bödecsnek —, de csináljuk úgy, ahogy te gondolod.

Hegyi érkezik meg. Egyenesen a községházáról jön.

— Te prédikálsz vasárnap, Lajos bátyám? — kérdezi.

— Éppen most beszéltünk arról, hogy talán jobb, ha nem én prédikálok.

— Jobb — mondja szokatlan hevességgel Hegyi. Éppen én is ilyesfélét akartam mondani. Rettenetesen fenik rád a fogukat.

— De hát miért? Nem értem.

— A doktorné, Gulyás meg az aljegyző egyhangúan azt fújják, hogy te kevered itt a dolgokat. Azt mondja Gulyás, hogy Bödecs nagytiszteletű úr csöndesen eltűrte volna, hogy egyetlen vasárnapon kivonják az embereket a templomból. De rád célozva azt mondta: „Az az izgága ember beleártja magát mindenbe, amihez semmi köze sincs!" A doktorné pedig fújva éppenséggel valamiféle macskazenét emlegetett.

Közben megérkezett a püspöki hivatal telefonhívása is. Bödecs elmondja nekünk visszaérkezésekor a püspöki titkár válaszát. Lényegében ez:

A püspök úr fölhívta a kultuszminiszter urat. Tiltakozott az ellen, hogy vasárnap délelőttre hivatalos állami funkcionáriusok közreműködésével az istentisztelet időpontjával ütköző műkedvelő-előadást tartsanak. A kultuszminiszter sajnálatát fejezte ki a tudta nélkül keletkezett incidens miatt, és megígérte, hogy érintkezésbe lép a belügyminiszter úrral. Megkéri, hogy intse meg az alispánt, és adja tudtára, hogy a jövőben a falusi lakosság vasárnapi megszokott rendjét ne zavarja meg. De — azt mondta a kultuszminiszter úr —, hogy arra kér minket, hogy további bonyodalmak elkerülése céljából most ez egyszer hunyjunk szemet. Sajnálatos ugyan az eset, de szerencsére mégiscsak kivételes eset.

— Nesze semmi! fogd meg jól!

Különösek az élet játékai!

A falu népe — már hát azt a részét értem, amelynek benőtt már a feje lágya — ezt mondja:

— Hajnye! Már hogy még ilyet!

No, az bizonyos, hogy ilyenfajta mondat összeállításához nem kell túlzottan nagy értelem. Lényegesen csiszoltabb elmére van szüksége annak a magyar nyelvtanárnak, aki tanítványai okulására elemezni akarja ezt a mondtat. De legyen bár a tanár föladata még annyira bonyolult, azt el kell ismerni, hogy ennek a mondatnak az értelme föltűnően egyszerű és világos. A falusi ember azt akarja vele kifejezni, hogy nem tartja helyénvaló dolognak, ha a vasárnap délelőtti harangszóra „komédiára" indulnak el az emberek.

Lám, Dér István szitkozódva lármázik is a nyári komédia-játszás ellen.

Nem akarja — és ez őszinte dolog benne —, nem akarja a vasárnap megháborítását a főjegyző.

Lényegében ellenzi a dolgot a főszolgabíró is.

A pap élesen tiltakozik ellene.

Még az esperes is megsejti, hogy itt valami nincs egészen rendben.

Veszedelmes lépést lát a dologban a püspök.

Betegesen cirkalmas udvariassággal ugyan, de végre is illetlennek minősíti az eljárást a kultuszminiszter.

És a ránk következő vasárnapon Rózsáson mégiscsak az történik majd, hogy a néhány ajakról elszálló imádsággal versenyre kél a tömeg meggondolatlan tapsa.

Gondolatban megint csak ráülök a vesszőparipámra: Az ország sorsa legvilágosabban itt tükröződik a kis falu életváltozásaiban. Ez az egész ország nem tud világosan számot adni arról, hogy mit is akar. Amiről azonban egészen félreérthetetlenül tudja azt, hogy semmiképpen sem akarja, — pontosan azt cselekszi.

Sodródik.

Ezeknek a napoknak az idegfeszültségét elég nehéz elviselni. Többeknek szólunk az egyház érdekéről. De munkába állnak a leventevezetők is. Ilyen feszült helyzetekben legtöbbször maga az élet szokott föloldásokról gondoskodni, hogy a pattanásig megfeszített húr el ne szakadjon.

Az egész falut élénken foglalkoztató küzdelemben ilyen enyhítő föloldás volt az a kis csatajelenet, amely a helybeli leventevezetők és Somi Gyuri bácsi, községi vendéglős között játszódott le.

A múltban a leventék műkedvelő előadásait Somi György vendéglőjében tartották. Ennek mindenekelőtt is az volt az oka, hogy Sominak volt színpadja is a régi időkből, és volt valamennyi színpadi kelléke is. No, persze nem sok. Maga a színpadocska is olyan méretekkel készült, hogy éppen csak mozogni lehetett rajta. A kerti jeleneteket is a tapétás falú szobadíszlet keretei között kellett előadni. De hát akárhogy is állt a dolog, mégiscsak színpad volt az. A leventeegyesületet közben szépen pénzelték, különösen amióta Boross érvényesítette magos összeköttetéseit. Ezért aztán hamarosan nagyobb színpadot szereztek be. De ezzel is ott maradtak azért a községi vendéglőben, Somi Györgynél. Én ugyan számot adni nem tudnék róla, min zördültek össze a felek, de tény, hogy egyszer aztán különváltak egymástól. Csak az bizonyos, hogy a válás nem barátságos körülmények közt zajlott le. A leventeegyesület színpadostól áttelepült a konkurens vendéglőshöz: Nagy Sándorhoz.

Most, hogy az előadás napja vészesen közeledett, és a próbákat is már a színpadon tartották, szükség volt a súgólyukra is. De bár tűvé tettek érte mindent, sehol sem találták. Valaki aztán fölvetette a gondolatot, hátha az átköltözéskor a súgólyukat nem hozták el Somi Gyuritól. Valahogyan tisztázni kellene ezt a kérdést. De hogyan? Senkinek sem akaródzott elmennie a községi vendéglőbe. Hosszú tanácskozás után végül is kisütötték, legjobb lesz, ha a doktorné levelet ír Somi Györgynek, és azt elküldik neki az egyik leventefiúval.

Úgy is történt.

Somi György — írásban kerestetvén meg — úgy látta illendőségesnek, hogy írásban is válaszoljon. Olvasott ő ilyenféle eljárásról már az újságokban. Az írásművészetnek ugyan nem volt éppen nagymestere, de annyira mégis értett hozzá, hogy a válaszjegyzék semmi félreértést ne hagyjon. Megírta hát, hogy mindenki értsen belőle:

„A tőllem valló elhurcolkodás idelyén a Levente minden holmilyát elvitte. A sugó jukatt is. Nekem megvan a salyát jukam és minden esetben aztat használom.

Tisztelettel:
Somi György községi vendéglős."

Végül is elérkezett a vasárnap, mely annyi bonyodalomra szolgáltatott okot. Ami fölösleges cécót csak el lehet képzelni, azt mind alkalmazta a levente-rendezőség. Meg akarták mutatni, csak azért is nagyon szép lesz minden.

Szánalmasan szegényes volt a nagy hanggal bejelentett „zenés ébresztő". Valamikor reggel hat órától Dákai Józsi füstösei elkezdték húzni az egyik faluvégen, és lefelé vonultak a falu másik vége felé, végig a főutcán. Akármennyire rángatta is a vonóját a nagybőgős, erre az ébresztőre ugyan nem igen ébredt volna föl a falu népe, főként nem a keresztutcákban és a mellékutcákban. No de azért nem lett ebből semmi baj. Senki sem aludta el a nagy alkalmat, mert hát az igazság az volt, hogy a falu minden épkézláb embere már régen talpon volt akkor is, amikor Dákai Józsi még csak összeszedegette népét a zenés ébresztőre.

Amit a nagy ünnepségből a paplak ablakából megláthattam még a saját szememmel, az annyi volt, hogy bár a vendégek valamikor kilenc óra tájra helyezték kilátásba érkezésüket, ezen a katonásdit utánzó parádén a leventefiúkat mégis bosszantó ostobasággal már fél hétre sorba állították a községházától fölfelé és lefelé az úttest mindkét oldalán. Még azt is láttam, hogy fél tíz táján csakugyan megérkeztek a vendégek. Valahol feljebb szállhattak ki az autókból, mert most gyalogmenetben tartottak a községháza felé. Pöffeszkedő büszkeséggel az alispán, nyomában egész sereg zöldinges fullajtár, nyilván nyilas képviselők, vagy leendő képviselőségre önjelöltek, és közöttük német uniformisban: Boross.

Követte őket egy csomó bámész falusi gyerek.

Aztán meg, amikor mindhárom haranggal beharangoztak az istentiszteletre, és Bödeccsel, valamint a Belmissziói Szövetség titkárával együtt kiléptünk a parókia kapuján, azt is láttam még, hogy az utcán összegyülekezett nagy sokaság elindul délnek — a vásártér felé.

Csatát vesztettünk.

A népnek a cécó kellett.

Nem a templom.

Szerettem volna belelátni László Dezső gondolataiba. Vajon tisztán állt-e előtte az az új világ, amelyhez — szerinte is — az egyháznak olyan sürgősen hozzá kellene igazodnia?

És amit a nagy parádéból nem láthattunk, arról később kaptunk tájékoztatást.

Ebéd után az asztalnál üldögéltünk. Bödecsné kitett magáért. Jól gondozott falusi majorság mellett nem érzik még meg a háborús hiányokat, mint nálunk a fővárosban. Igaz, hogy az ember vágyai kielégíthetetlenek. Hiába volt a szokatlanul gazdag, finom ebéd, mi mégiscsak elkezdtünk sóhajtozni, hogy milyen jó volna ezt az ebédet megpatkolni egy zamatos feketével. No! Hát az ember ember marad! Abban is persze, hogy a legtöbb vágya elérhetetlen. Hiszen jól tudtuk mi is, hogy álomképet idézünk. Mert amióta a Führer megüzente „Herr Churchillnek", hogy ő nem tűrheti tovább azt az állapotot, hogy népe csak akkor igyék kávét, ha azt Churchill úr engedélyezi, azóta a német nép, és vele együtt a magyar nép is, akkor ivott kávét, amikor Hitler akarta. Most pedig már meglehetősen tartósan a Führer nem akarta. Talán népének az álmát féltette. Mondom, ilyen kis ábrándozással töltöttük időnket, amikor beállított a paplakra Danielisz Lali, a patikus. Bizonyára be akar számolni a történtekről. No, meg gondolom, egy kicsit mentegetőzni is akar. Bödecs hellyel, Bödecsné gyümölccsel kínálja.

Voltam a vásártéren meg az előadáson — kezdi Danielisz —, hiszen tudjátok, hogy a helyi leventebizottságba beválasztottak. El kellett mennem.

— Aztán szép volt-e? — kérdezi Bödecsné.

Danielisz Lali, a felszínek embere, teljes meggyőződés hangján mondja:

— Szép volt!

— Mégis, mi volt? — faggatja tovább Bödecsné.

— A vásártéren a leventék díszfölvonulása volt. Meg kell hagyni, strammul meneteltek a fiúk! Igazán öröm ennyi egészséges fiatal legényt együtt látni!

— Persze, bőven volt beszéd is — mondom.

— A vásártéren csak az alispán beszélt a fiatalokhoz.

— Nyilas párti toborzó volt?

— Nem! Szép hazafias buzdítás volt — mondja Lali.

— Csodálom, hogy egy beszéddel beérték.

— A vásártéren — mondom — nem volt több beszéd, erősítgeti Lali. De a műkedvelő előadás kezdete előtt még egy nyilas képviselő beszélt. Nem tudom, minek hívják. De beszélni tud, azt meg kell hagyni! — lelkesedik Danielisz Lali.

— És ugye, nem beszélt az egyház ellen — szól bele László titkár.

— Dehogy! — tiltakozik élénken a patikus. — Azt hiszem, van abban egy adag elfogultság, amikor ti mindig azt állítjátok, hogy a nyilasok egyházellenesek.

— Én nem mondom — siet védekezni a titkár.

— Az igaz, hogy egy kicsit másként csinálják a dolgukat a politikában, mint ahogyan ez eddig szokásban volt, de egyházelleneseknek igazában nem lehet őket mondani.

— Ezt igazában csak az idősebb lelkészek tartják róluk — biztosítja be magát még jobban a titkár.

— Hát mondhatom, ma senki semmiféle kifogást nem tehetett volna ellenük. A képviselő is arról beszélt, hogy most a hazafias erőket mind össze kell fogni, hogy a kommunizmus hordáival szemben megvédelmezhessük hazánkat és ősi keresztyén hitünket.

— És te ezt ilyen könnyen el is fogadod, Lali? — kérdezem.

— Miért ne? Nem látok semmi okot arra, hogy szavuk őszinteségében kételkedjem — válaszolja.

— Egy-két okot megjelölnék, ha érdekel. Szükségesnek tartják, hogy a magyar hazát német katonaruhában védelmezzék meg. Ilyenféleképpen fest a hazafiságuk. Ami pedig a keresztyén hit védelmezésének a kérdését illeti, talán föl szabad tételeznem, hogy nemcsak én hallottam arról, hanem nyilván te is, hogy nézetük szerint „most még nincs itt annak az ideje, hogy az egyház embereivel kikezdjenek". De eljön az az idő, mert „az egyház a kommunistákkal paktál". De, Lali, ha esetleg úgy gondolod, hogy az ilyenféle nyilatkozatok csak meggondolatlan fecsegések, amelyeket nem kell komolyan venni, ellenben az a komoly dolog, amit ma hallottál, akkor még mindig nem fejtetted meg a mai nap rejtélyét. Mondd meg nekem, Lali, miért kellett ma keresztyén embereket kivonni a templomból, hogy a vásártéren és a kocsmában hitük védelmére lelkesítsék fel őket? Akárhogyan fogatjuk is a dolgot, megmarad a tény, hogy ezek az emberek ma itt a faluban az egyház istentiszteletével szemben tudatos ellenakciót fejtettek ki. És — elég keserű szájízzel mondom — ez az ellenakciójuk teljes sikerrel járt.

Danielisz most is felszínes:

— Hát abban igazad lehet, hogy kár volt ezt így csinálni, de reméljük, hogy ez igazán csak kivétel volt.

László Dezső, a Belmissziói Szövetség utazótitkára még a délután folyamán elutazott. Mit jegyez föl majd a szolgálati naplójába, azt nem tudom. De ezt viszont bizonyossággal tudom, hogyha ő olyanféle ügynök volna, aki az újság előfizetések és az iratterjesztés bizonyos százalékában részesülne és ebből kellene megélnie, akkor most bizony fölkopnék az álla.

Rám sötétedett az idő a temetőben. Jókor mentem pedig. De amikor elbúcsúztam kedveseim sírhalmától, megláttam öreg Nyári Zsuzsi nénit, amint egy új síron tett-vett valamit.

Éppen az elmúlt napok valamelyikén a reggeli könyörgésen föltűnt nekem, hogy nem látom Nyári Pali bácsit. Akkor mondta el Bödecs Feri az öreg halála történetét. Vagy két héttel ezelőtt voltak ötvenéves házasok. Eljöttek a templomba hálát adni, és megáldatták aranylakodalmukat. Úrvacsorához is járultak. Aznap éjjel csöndesen, észrevétlenül elszenderült. Reggel Zsuzsi néni holtan találta.

Most, hogy megláttam az öregasszonyt, gondoltam: szegénynek szüksége lehet a vigasztaló szóra, Hiszen fél évszázad alatt annyira összenőttek egymással, hogy most ennek a szegénynek merő seb lehet a szíve.

Megszólítom. Csöndesen felém fordul. Nincs könny a szemében. Sőt, ha jól látom, valami mosoly van az arcán, amint mondja:

— Liliomot ültettem a jó párom sírjára. Mindig úgy szerette. Azt mondogatta, hogy ez az a virág, amelyet az Úr Jézus megsimogatott a tekintetével. Valahányszor gondban-bajban voltunk, s engem elfogott a kétség, akkor azt ismételgette mindig: „Ne nyugtalankodjál, Zsuzsi! Amíg veréb csiripel a házunk ereszén és liliom nyílik a kiskertünkben, addig bizonyosak lehetünk afelől, hogy Isten nem fordította el rólunk gondviselő szemét." Olyan szép halált adott neki Isten. Azt szeretném, hogy ez a virág is azt hirdesse itt a sírján, hogy az én jó párom, sok fáradság után, Jézus Urunk áldó keze alatt pihent. Így várja a jeladást a föltámadásra.

Itt nem volt szükség papi szolgálatomra. Némán hallgattam. Itt én kaptam tanítást egy bölcs szívtől, amely a hit iskolájában nevelkedett. Éppen most találkoztam ezzel az asszonnyal, amikor szívem annyi nyugtalanságban hánykolódik. Milyen határozottak ennek az öregasszonynak a mondatai! Kizárnak minden kételkedést. Nyugtalan és nyugtalanító világban minden egyes szavából békesség árad. Mohón szívom magamba ennek a sziklaszilárd, megingathatatlan hitnek a bizonyságtételét. Milyen különös! Itt vagyok a temetőben. Minden egyes fejfa az elmúlást hirdeti itt. És éppen itt mutatta meg nekem most Isten a keresztyén élő hit egyik legcsodásabb gyümölcsét!

Hálaadással nézek föl az ég felhői közé. A lehanyatló nap sugarai pirossal színezik őket. Így hullik rá az én lelkemre is Isten mindent eltakargató, elsimító, megszépítő békessége.

Sötétedett erősen, amikor a temető kapuján kiléptünk. A kis öregasszony és én. Ő, akit én olyan sajnálatra méltóan szegénynek gondoltam, és én, akit ez a szegény asszony annyira meggazdagított.

Ő a szélső sor felé igyekezett.
Magam a főutca felé fordultam.

Utam — mint mindig — az Alvégen most is Szabados Imrusék háza előtt vezet el. Újra meg újra öröm fog el, valahányszor látom, hogy milyen ügyesen oldotta meg ez az Imrus a ház megtoldását.

Nem gondoltam arra, hogy benézzek hozzájuk. De Imrus kocsija éppen most fordul rá a kapu előtti árokhídra. Imrus maga hajtja a lovát. A kapu be van csukva. A ló magától megáll. Odabent alighanem valaki meghallhatta a kocsizörgést, mert már nyílik is a kapu. Imrus azonban, amikor megállt, leszállt a kocsiról. A gyeplőt a lőcsre akasztotta, fia úgy vezeti be a lovat a zabla szíjánál fogva. Imrus tessékelne befelé. De bizonyos vagyok abban, hogy Eszti már vacsorával várja az urát. Valószínűleg Bödecséknél is csak arra várnak, hogy hazaérkezzem. Azért hát csak a kiskapuban váltunk egynéhány szót. Ebből megtudom, hogy jól annak. De Imrus rövidre fogott mondataiból azt is boldogan értem meg, hogy megint egy olyan emberrel találkoztam, aki féltve és őszintén szeret. Tagadjam, hogy ez jólesik?

Igen: Boross bosszút liheg. Még ezt a hűséges szívű Szabados Imrust is megpróbálta hűségében megingatni. Nagyon kevéssé ismerheti Boross az emberi szívet, ha úgy gondolta, hogy olyan goromba eszközökkel meg lehet közelíteni, amint ezt Szabados Imrussal megkísérelte.

— Szabadságon van ez itthon majd minden héten — mondja Imrus. — Nem láttam én ilyen katonáskodást még életemben sem.

— Lehet, hogy ezeket a hazaruccanásait nem szabadságnak hívják. Talán éppen ebből áll a szolgálata.

— Hát én azt nem tudom. De egyszer erre ment el a vásártér felé, és akkor összetalálkoztunk. Olyan pöckös-félén kérdezte meg tőlem: „Ugyan milyen érzés lehet a zsidópénzen épült palotában lakni?" — meséli Szabados Imrus. — Azt feleltem neki, hogy az a pénz biztosan nem volt zsidópénz. Borossnak erre csak annyi válasza volt: „Ugyan honnan vette volna akkor azt a pénzt az a zsidóbérenc?!"

Még most is látom Imruson a fölháborodást. És ami még drágább nekem: megérzem szavából a szeretet féltő melegségét.

Valami egészen különösen érdekes dolgot fedezek föl magamban. Azt, hogy amióta Nyári nénivel a temetőben beszélgettem, sokkal csöndesebb a szívem. Mintha a világon semmi közöm sem lenne ezekhez a gyanúsító rágalmakhoz. Nem látom annyira feketének mindazt, ami a világban történik, és egyáltalában nem sért a tövisszúrás, mely Boross alattomosságából ér.

Inkább én törekszem arra, hogy Imrus fölháborodását csillapítsam. Azért is kérdezem meg búcsúzóban:

— És te, Imrus, mit gondolsz arról a pénzről?

Természetes hangon feleli:

— Nem volt az az írnok egyenes ember soha életében. Még a szeme se jól áll annak. Te akkor ezzel adtad át nekem a segítséget: „Jézus Krisztus nevében küldik ismeretlen testvérek". Én tudom, hogy az a pénz tiszta volt.

Íme, egy ember, aki megőrizte tiszta látását.

Visszautazásom előtt még jó alkalom kínálkozott arra, hogy Bödeccsel kiadós beszélgetést folytassak. Vívódik ez a szegény ember. Meg is van rá minden oka.

Azt ugyan nem gondolom, hogy László Dezső bőbeszédű fecsegése még csak a legkisebb mértékben is gondolkodóba ejtette volna. Annál Bödecs Feri sokkal világosabb fejű, László Dezső pedig sokkal zavarosabb fejű ember. De azt jól látom, hogy Bödecs megoldatlan kérdésekkel viaskodik. Átérzem, milyen nehéz is lehet így, magányos őrhelyen állni. Mi, fővárosi papok, sokkal könnyebb helyzetben élünk. Vagy arra van alkalmunk, hogy baráti körben megbeszélhetjük kérdéseinket, vagy úgy adódik, hogy ellenvéleményen lévő kartársainkkal vita közben tisztázhatunk sok mindent, amin a magányos falusi pap önemésztődéssel rágódik. Éppen azért úgy érzem, hogy mielőtt egy egész esztendőre elbúcsúzom megint tőle, még néhány mondatba össze kell sűrítenem véleményemet e nyár tapasztalatairól. Hátha a ránk következő időben erre szüksége lehet.

— Nehéz idők járnak fölöttünk, Feri. Bajos bennük az eligazodás. Unos-untalan hajtogatják, hogy a papnak teljesen azonosítania kell magát népével. Bizonyos értelemben magam is vallom ezt. De nem úgy szőröstől-bőröstől. Nem hiszem, hogy elválaszthatatlanul össze kell olvadnom népemmel, ha a nép meggondolatlanul és óvás ellenére olyan sodró áradatba veti bele magát, amelyről azt sem tudja, hová ragadja el. Teljesen eggyé kell lennünk népünkkel az egyetlen Úristen szolgálatában. Ha azonban népünk olyan hangokra hallgat, amelyek eltántorítják Istentől — és mindketten nagyon jól tudjuk, milyen sokféle hang csábítja a népet éppen erre —, akkor nekünk, hitem szerint éppen azt kell vállalnunk, hogy a sodró ár partján magunkra maradjunk. Onnan kell kiáltanunk a visszahívó szót, amíg van még lehetőség a visszatérésre. Ha már ennél is komolyabb a helyzet, akkor onnan kell belevetnünk az árba a mentőkötelet a fuldoklók felé, akik még szeretnének megmenekülni. Ha pedig az Isten ellen hadakozó erők esetleg még ezt a szolgálatunkat is lehetetlenné tennék, és mentő munkánkban is akadályoznának, akkor nekünk a szenvedő Krisztus követőivé kell lennünk. Inkább kell börtön fenekén sínylődnünk, mintsem hogy kiszolgáljuk ezt a világot, amely szembefordult Isten akaratával, és Krisztus ellenségének bizonyult.

(Folytatása következik.)

A „**Kelenföldi esték**" legközelebbi összejövetelét
március 25-én, csütörtökön du. 5 órai kezdettel tartjuk
a kelenföldi gyülekezeti teremben (Bocskai út 10.).
*Áhítato*t tart Marschalkó Gyula ny. lelkész.
Elhangzik dr. Giczi Zsolt előadása:
"Katolikus-evangélikus kapcsolatok a 30-as években és a 40-es évek elején" címen.
Szeretettel várunk minden érdeklodot.

*

Hamarosan megjelenik
az OLBK kiadásában Ittzés János püspöknek
a Magyar Rádió Vasárnapi Újság c. műsorában elhangzott
elmélkedéseinek gyűjteménye *„Az evangélium hullámhosszán"* címen.
Ugyancsak várható Böröcz Enikő új könyvének megjelenése is
„A Magyarországi Evangélikus Egyház története az Állami Egyházügyi Hivatal levéltárában található dokumentumok alapján 1950-57-ig" címen.

Ittzés Gábor

Egy régi-új könyvről

HITBŐL HITBE
Válogatás az egykori BELMISSZIÓI MUNKAPROGRAM Füzeteiből (1924-1948)
Ádventi, böjti, nagyheti, reformáció-heti sorozatok gyülekezeti használatra
Evangélikus Belmissziói Baráti Egyesület, 2003.

Értékes ajándékot kapott egyházunk népe az Evangélikus Belmissziói Baráti Egyesület és a Hermeneutikai Kutatóközpont közös munkájának eredményeként a Hitből hitbe című kötettel.

A 301 oldalas könyv elején egyházunk három püspökének ajánlását olvashatjuk, majd a kötet anyagának válogatásában részt vevő lelkész számol be a kiadvány születéséről és céljáról. Ezt követően a belmissziói munkaprogramok atyjának, Kapi Béla püspöknek — eddig kiadatlan — emlékirataiból, tehát „első kézből" ismerhetjük meg a belmissziói munkaprogramok ötletének megszületését és a megvalósítás körülményeit. Elgondolkodtató és tanulságos írás mindegyik.

De még tanulságosabb maga a kötet anyaga, amely részben az egyházi esztendő ünnepköreit figyelembe véve, részben a gyülekezeti munka különböző ágaira tekintve ad válogatást az egykori munkaprogramok — kereken két és fél évtizeden átívelő — gazdag anyagából.

A válogatást, ill. szerkesztést végzők — nevük hadd álljon itt külön is: ifj. Fabiny Tibor, Kovács László, + id. Magassy Sándor és a lektor, Garádi Péter — hat fejezetbe rendezték a válogatás anyagát: I. Ádenti sorozatok, II. Böjti sorozat, III. Nagyheti igehirdetés sorozatok, IV. Reformáció-heti sorozatok, V. Presbiterek lelki gondozása, VI. Bibliaköri munka. S ehhez csatlakozik még a függelékben (VII.) a szerzők rövid életrajzi bemutatása, valamint az 1924-1948 között megjelent munkaprogramok tartalomjegyzéke.

Ha a kötet különleges értékeit, a mai lelkészek és gyülekezeti munkások számára való „hasznát" próbáljuk meg röviden összefoglalni, három dolgot emelhetünk ki. Az első — bár a könyv létrehozóinak nyilván nem ez volt az elsődleges célja —, hogy egy fontos *dokumentum-gyűjteményt* ad a kezünkbe a múlt század második negyedének egyháztörténetéből. Másodsorban, s talán ez a legfontosabb, hogy a válogatásban szereplő írások egy-egy téma teológiai végiggondolásában hasznos *gondolatokat ébresztheznek* a mai olvasóban. S végül: a közölt sorozatok, az egész munkaévet átfogó programok *mintát adhatnak*, modellt kínálhatnak a ma szolgálatban álló lelkészeknek és munkatársaiknak.

A kötet egészének értékét ugyan nem kisebbíti, de kár, hogy az itt-ott előforduló pontatlanságokat (pl. Böjti sorozatok cím alatt csak egy sorozat szerepel), helyesírási- (pl. a 156. oldalon) vagy értelemzavaró hibákat (pl. a 137. oldalon) stb. a korrektúra során nem sikerült elkerülni.

Mindent egybevetve: köszönet illeti mindazokat, akiktől ezt a könyvet ajándékba kaptuk. De ez az értékes munka folytatásra vár: mai szerzőktől a mai gyülekezeteknek szóló belmissziói munkaprogramokra!

A kötet megvásárolható a Sajtóosztályon és a Huszár Gál könyvesboltban;
megrendelhető az Evangélikus Missziói Központban is
(1164 Bp. Batthyány Ilona u. 38-40. Tel.: 400-30-57; e-mail: evmis@axelero.hu).

Zusammenfassung

Als Beginn unserer Frühjahrsfolge lesen wir die Fastenzeitpredigt von Lajos Ordass mit dem Titel: Peter verleugnet den Herrn (Lk 22,54-62).

Mit dem Schreiben von Ottó Tekus, gedenken wir dr. Tibor Schulek, Ehrenmitglied des Ordass Freundenkreises, anlässlich der 100-sten Wiederkehr seiner Geburt.

In unserer Studienspalte bringen wir zuerst den Vortrag von István Hamar über die christliche Auslegung von 1Mos 3: Wo haben wir es verdorben? Nachher folgt die Studie von Károly Fehér: Über den Gottesdienst - inmitten der Litugriereform. Danach analysiert Béla Jankovits die kirchlichen Daten der Volkszählung 2001.

In dieser Folge steht eine weitere Fortsetzung der Erzählungsserie: Mitgerissen - Sommer 1943, von Lajos Ordass.

Gábor Ittzés mcht uns mit dem Buch: Vom Glauben zum Glauben bekannt, das eine Auswahl der ehemaligen Arbeitsprogramme der Innenmission enthält.

Weiters finden wir in unserer jetztigen Nummer ein Lied des Fastens von Johannes Barstad und Verse von Eszter Kertész.

Summary

Our Spring issue opens with a sermon for Lent from Lajos Ordass titled Peter Denies on the basis of Luke 22, 54-62.

The writing of Ottó Tekus commemorates the late honorary member of the Ordass Circle of Friends, Dr. Tibor Schulek on the 100th anniversary of his birth.

In our Studies column we bring the lecture of István Hamar titled Where did we go wrong? about the christian explanation of 1Moses 3. This is followed by a study from Károly Fehér titled About the Church Service – in the Midst of Reforming the Liturgy. Finally, Béla Jankovits analyses the data of the national census in 2001 which refer to the church life.

We continue the narrative series from Lajos Ordass titled Drifting – The Summer of 1943.

Gábor Ittzés presents the volume titled From Faith to Faith, which is a collection from the materials of the once existing plans of inner-mission work.

This issue is completed by the song for Lent from Johannes Barstad and by poems of Eszter Kertész.

Jelen számunkhoz befizetési csekklapot mellékelünk. **Szeretettel kérjük előfizetőinket az idei évre szóló 1.000,- forintos előfizetési díj befizetésére.** Köszönjük, hogy számos testvérünk az előfizetési díjon felül adományával is segíti munkánkat, s így – többek között – részt vállal a növekvő postaköltség terheinek hordozásából.

Előfizetőink egy része évek óta tartozik az előfizetési díj befizetésével. Mielőtt címükre a folyóirat küldését beszüntetnénk, szeretnénk számukra ismételten egy testvéri ajánlatot tenni. Aki március 31-ig befizet 3000,- forintot (ez a 2002-2003-2004-es évek előfizetési díja), annak minden előző tartozását töröljük, s továbbra is küldjük folyóiratunkat.

Nyomatékosan **kérjük előfizetőinket, hogy előfizetésüket csekken,** s – ahol arra lehetőség van – **az OTP-fiókban adják fel.** Ebben az esetben az összeg a befizetés percében az OLBK számlájára kerül. A postán történő befizetés átfutási ideje 10-12 nap, s ezért a posta utólag még jelentős költséget is felszámít.

KERESZTYÉN IGAZSÁG - ÚJ FOLYAM TARTALOMJEGYZÉKE

53-60. szám

2002-2003.

(Összeállította: Isó Dorottya)

	Szám	Oldal
MEDITÁCIÓ, ÁHITAT		
Ittzés János: Vasárnapi gondolatok	2002/56.	2.
Ordass Lajos: Áldott, aki jön	2002/56.	1.
Ordass Lajos: Boldog ünnepet - boldog hétköznapokat!	2003/60.	1.
Ordass Lajos: Isten gyermekeinek szabadsága	2003/59.	1.
Ordass Lajos: Jézus, Péter és mi	2003/57.	1.
Ordass Lajos: Kincsünk és szívünk	2002/54.	1.
Ordass Lajos: Meggyőző húsvéti szó	2002/53.	1.
IGEHIRDETÉS		
Budaker Oszkár: Evangélikusnak lenni: keresztyénnek lenni	2002/55.	3.
Dóka Zoltán: A vég felé - reménységgel	2003/59.	6.
Ittzés János: „Ámde Krisztus feltámadt"	2003/59.	2.
Kovács László: Erő, szeretet és józanság Lelke	2002/55.	1.
Id. Zászkaliczky Pál: „Az Ige testté lett..." (Jn 1,14)	2002/56.	7.
Id. Zászkaliczky Pál: Az Úr a mi oltalmunk	2003/58.	1.
VERSEK, ÉNEK		
Dóka Zoltán: Mindazonáltal	2002/53.	34.
Kertész Eszter: Háromság; Gravitáció; Porszem; Boldog húr;	2003/59.	13. 18. 32.
Kertész Eszter: Híd; Húsvétvasárnap; ...a test feltámadását;	2003/57.	16. 27.
Éden; Péter és Júdás; testté lett;		31. 35.
Kertész Eszter: Karácsony; Újévre;	2003/60.	10. 16.
Kertész Eszter: Küszöb; Dal; nehogy;	2003/58.	8. 17. 26.
hogyan?; Térdeplő;		31. 34.
Scholz László: Négysorosok az Üvegszilánkok című sorozatból	2002/55.	2. 28. 36.
Scholz László: Négysorosok az Üvegszilánkok című sorozatból	2003/58.	5. 13. 22.
Scholz László: Ordass emlékére; A nagy barát;		
Mea culpa; „Jesu Juva";	2003/59.	1. 47.
Scholz László: Megengedhető fürkészés; A fődolog;		
Hangyanézőben;	2003/60.	3. 20. 33.
ELBESZÉLÉS		
Hallen, Anders: Mindössze formaság	2002/54.	42.
Hambraeus, Axel: Kék kristálytál	2002/55.	33.
Nilsson, John: Szaldó	2002/56.	39.

	Szám	Oldal
Ordass Lajos: Sodródás - 1939 nyara	2003/57.	36.
Ordass Lajos: Sodródás - 1940 nyara	2003/58.	38.
Ordass Lajos: Sodródás - 1941 nyara	2003/59.	33.
Ordass Lajos: Sodródás - 1942 nyara	2003/60.	34.
TANULMÁNYOK		
Boleratzky Lóránd: Az egyházi határozatok végrehajtásának problematikája	2003/58.	18.
Boleratzky Lóránd: Az Európai Unió és az egyházak	2003/59.	19.
Boleratzky Lóránd: Észrevételek Schanda Balázs doktori értekezéséhez	2002/54.	31.
Botta István: Halál és feltámadás	2002/53.	13.
Böröcz Enikő: Crux victoribus - Ordass püspökségének „második aktív korszaka" a legújabb kutatások tükrében	2003/57.	7.
Dóka Zoltán: A Márk-kommentár előmunkálataiból	2002/56.	11.
Dóka Zoltán: Kérügma és hagyomány	2002/54.	17.
Hamar István: Az ember a bibliai teremtéstörténet fényében	2003/58.	14.
Isó Dorottya: Hitoktatás: felelősségünk a keresztyén nevelésért	2002/53.	26.
Isó Dorottya: Hitoktatás? Ifjúsági misszió?	2002/56.	16.
Isó Dorottya és Isó Zoltán: A reménység könyve?	2002/53.	29.
Ittzés János: „Jézus, áldd meg népedet!" Mit jelent nekem a reformáció?	2002/53.	21.
Id. Kendeh György: Az egyház feladata	2002/53.	15.
Kovács László: Igehirdetési gyakorlatunk a lutheri teológia mérlegén	2002/54.	25.
Id. Magassy Sándor: A halottak megelevenedése	2002/55.	12.
Id. Magassy Sándor: Az időszerű Ágostai hitvallás	2002/53.	24.
Rókusfalvy Pál: A nevelés koordináta-rendszere: a kereszt pedagógiája	2003/60.	21.
Rókusfalvy Pál: Élet és lélek a természet és a teremtés rendje szerint	2003/57.	17.
Sulyok Elemér: „Szólt... és lett" (A hatnapos teremtéstörténet teológiája)	2002/55.	17.
Terray László: Ordass Lajos bizonyságtételének visszhangja külföldön	2002/54.	2.
Terray László: Széljegyzetek egy alapítványról	2003/57.	2.
Véghelyi Antal: Mi közünk Lutherhoz?	2002/55.	6.
Id. Zászkaliczky Pál: Johann Gottfried Herder (1744-1803)	2003/60.	17.
Zászkaliczky Tamás: Isten orgonása - Johann Pachelbel születésének 350. évfordulóján	2003/59.	14.
Zászkaliczky Zsuzsanna: Emberarcú angyalok - Patay László (1932-2000) emlékére	2002/56.	24.
Zászkaliczky Zsuzsanna: Sárkány gyűrűvel, ecsettel - 450 éve halt meg id. Lucas Cranach	2003/59.	8.

A „KERESZTYÉN IGAZSÁG" 61. számának (2004. tavasz) melléklete

	Szám	Oldal
DOKUMENTUM		
Ittzés Gábor: Gondolatok egyházunk helyzetéről /1984/	2002/53.	35.
Ittzés Gábor: Levél egy rosszul informált lelkésznek	2003/59.	30.
ORDASS-CENTENÁRIUM		
Boleratzky Lóránd: Néhány Ordass Lajossal kapcsolatos élményem	2002/53.	5.
Hambraeus, Axel: Történet a régi jó időből	2002/53.	7.
Nemes Viktória: A keresztfa tövében	2002/53.	2.
KÖSZÖNTÉS		
Ifj. Fabiny Tibor: Terray László és az Ordass-kutatás	2003/60.	11.
Gáncs Péter: Küldetésben közeliekért és távoliakért-egy életen át	2003/60.	8.
Ittzés János: Néhány testvéri szó Terray László 80. születésnapja ürügyén	2003/60.	2.
Pátkai Róbert: „...ahova nem akarod."	2003/60.	4.
EMLÉKEZÜNK		
Boleratzky Lóránd: Dr. Vladár Gábor életútja és munkássága	2003/57.	28.
Emléktábla dr. Vladár Gábornak		
Mitnyan György: Köszöntő	2003/57.	24.
Tőkéczki László: Emlékbeszéd	2003/57.	25.
Fabiny Katalin: Észrevétlen, de nélkülözhetetlen - 450 éve halt meg Bóra Katalin	2002/56.	33.
Id. Kendeh Györgyné halálára	2002/56.	31.
520 éve született Luther Márton	2003/59.	5.
Schmid, Hans Heinrich: Levél Dóka Máriának - Emlékek Dóka Zoltánról	2002/55.	31.
Terray László: Emlékmorzsák Ordass Lajossal kapcsolatban	2002/55.	29.
Vladár Gábor: Johann Albrecht Bengel jelentősége ma (1687-1752)	2002/55.	25.
Weltler Rezső: Benedictus Spinoza /1632-1677/	2002/54.	36.
IN MEMORIAM....		
Magassy Sándor		
Isó Dorottya: Legyen meg a te akaratod!	2003/58.	9.
Ittzés Gábor: Igehirdetés id. Magassy Sándor temetésén	2003/58.	6.
Ittzés János: Búcsúzunk id. Magassy Sándortól	2003/58.	4.
Id. Magassy Sándor: Ószövetségi textusok evangélikus szószékeken	2003/58.	12.

A „KERESZTYÉN IGAZSÁG" 61. számának (2004. tavasz) melléklete

	Szám	Oldal
KÖNYVISMERTETÉS		
Bohus Imre: A Golgotáról jő a fény... - Személyes reflexiók egy tanulmánykötetre	2002/56.	43.
Isó Dorottya: „Visszaemlékezem a régi napokra" (Gondolatok az Isten embere c. könyv kapcsán)	2002/55.	37.
Keveházi László: Köszönet a „Segítség"-ért	2003/57.	32.
HÍREINK		
Híreink	2002/53.	39.
Híreink	2002/56.	47.
KÖRKÉP		
A különleges lelkészi szolgálatokról	2003/58.	23.
Fischl Vilmos: Repülőtéri lelkészség	2003/58.	27.
Jánosa Attila: Misszió - nem csak oda... Lelkészi szolgálat a börtönben	2003/58.	35.
Keveházi László: Az iskolalelkész feladatai	2003/58.	23.
Magassy Sándor (ifj.): Evangélikusság, ökumené a Tábori Lelkészi Szolgálat keretei között	2003/58.	32.
Simonfay Ferenc: Vigasz a kórház magányában	2003/58.	28.
SZEMLE		
Böröcz Enikő: Egyháztörténelem és emlékezet - Gondolatok *Szabó Eszter: Isten vagy történelem* című dokumentumfilmjéről	2003/59.	23.
Kovács László: Bibliai olvasókönyv evangélikus családoknak	2003/59.	26.

E SZÁMUNK SZERZŐI

+ *Johannes Barstad* esperes	Ålesund (Norvégia)
Fehér Károly ny. esperes	Székesfehérvár
Hamar István ref. lelkész	Szolnok
Ittzés Gábor ny. lelkész	Győr
Jankovits Béla esperes	Kajárpéc
Kertész Eszter tanár	Fót
+ *D. Ordass Lajos* püspök	Budapest
Tekus Ottó ny. lelkész	Győr

***

Szeretettel ajánljuk Olvasóink figyelmébe alábbi kiadványainkat:

Ordass L.:	Nem tudok imádkozni	550,-
Ordass L.:	A keresztfa tövében, Nagyheti áhítatok	150,-
Ordass L.:	Vádirat, Korrajz	40,-
Ordass L.:	Jó hír a szenvedőknek, Prédikációk	400,-
Ordass L.:	Akikkel az Úton találkoztam	400,-
Ordass L.:	Útravaló az év minden napjára	1.190,-
Ordass L.:	Gondolatok a Filemon levél olvasása közben	100,-
Giertz Bo-Ordass:	Hitből élünk	400,-
Ordass-Lyngar:	A fáklya, Ifjúsági áhítatoskönyv	300,-
Terray L.:	Nem tehetett mást, Ordass Lajos életútja	150,-
Scholz L.:	Tisztítsd meg szívedet	100,-
Scholz L.:	Két sugárzó igazgyöngy, Írásmagyarázat	150,-
Scholz L.:	Elveszett és megtaláltatott	130,-
Ritter-Tekus:	A lelkipásztor imádsága	100,-
Sólyom J.:	Hiszem-tudom, Bevezetés az egyház tanításába	280,-
Boleratzky L.:	Aki mindvégig állhatatos maradt	600,-
Virág Jenő:	Dr. Luther Márton önmagáról	700,-
Luther M.:	14 vigasztaló kép	160,-
Botta I.:	Dévai Mátyás, a magyar Luther	120,-
Vajta V.:	Hit és élet összecsengése	40,-
Jung E.:	Hogyan vezessem a vasárnapi iskolát?	300,-
Maróthy J.:	Szegények szíve, Novellák	500,-
Kendeh-Newman:	Jöjj Jézushoz! Evangelizáló füzet	100,-
Rőzse I.:	A halál árnyékának völgyében	500,-
Boleratzky L.:	A miskolci evangélikus jogakadémia	40,-
Boleratzky L.:	A miskolci jogakadémia tanárai	200,-
Boleratzky L.:	Evangélikus egyházjog I.+II. r.	1.300,-
Kaj Munk:	Három dráma	600,-

A **Keresztyén Igazság** évi előfizetési díja 1000,- Ft + postaköltség.
Külföldre 8€. Egy szám ára 250,- Ft.
Folyóiratunk és kiadványaink megrendelhetők:
Ordass Lajos Baráti Kör
1114 Budapest, Bocskai út 10.
Postacím: 2151 Fót, Ibolyás u. 3/A.

ORDASS LAJOS BARÁTI KÓR
BUDAPEST 1988